Socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och deras barn

Utveckling och prövning av standardiserade bedömningsinstrument
Slutrapport till regeringen 1 december 2009

Socialstyrelsen

Citera gärna Socialstyrelsens rapporter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

ISBN 978-91-86301-70-5
Artikelnr 2009-11-25

Publicerad www.socialstyrelsen.se, november 2009
Foto www.benfoto.se

Förord

Regeringen har gett Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) i uppdrag att identifiera och kvalitetssäkra ett eller flera svenska eller internationella bedömningsinstrument som kan användas i socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som har bevittnat våld. Uppdraget har genomförts i två delar. Den första delen handlade om att identifiera relevanta instrument, och avrapporterades till regeringen den 1 december 2008 i rapporten ”Socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Kartläggning och identifiering av standardiserade bedömningsinstrument”.

I denna rapport, del två av uppdraget, redovisas arbetet med att utveckla och kvalitetssäkra sex bedömningsinstrument. Fyra riktar sig till personer som har varit med om fysiskt våld och psykisk utsatthet och hot av närstående. Två av instrumenten riktar sig till barn som har bevittnat våld.

Praktiskt verksamma socialarbetare i 21 kommuner har bidragit med att samla in instrument för vidare statistisk bearbetning på IMS. Ungefär var tredje kvinna som besökte verksamheterna deltog genom att besvara frågorna i åtminstone ett instrument.

I projektet engagerades fem samordnare i olika delar av landet för att ha kontakt med verksamheterna i praktiken. De fem samordnarna har funnits vid länsstyrelserna i Södermanland och Värmland, på Dialoga relationsvåldscentrum i Göteborg, på Familjevåldsteamet Nordväst i Sollentuna samt på Alternativ till våld (ATV) i södra Kalmar län. Dessutom deltog en verksamhet i Jönköpings kommun och en verksamhet i Skärholmen i Stockholm.

Ulla Jergeby har varit projektledare och *Jamilette Miranda* och *Hugo Stranz* medarbetare.

Projektgruppen för att utveckla instrumenten och bearbeta data har haft sakkunskap om området liksom om statistisk metodkunskap.

Arbetet har följts av de referensgrupper som har engagerats av Socialstyrelsens samverkansprojekt samt av projektledare från övriga projekt vid Socialstyrelsen som berör våld mot kvinnor av närstående.

Stockholm i november 2009

Bengt Westerberg	Knut Sundell
Ordförande i IMS styrelse	Chef för IMS

Innehåll

Förord 3

Sammanfattning 7

Inledning 8

Syfte 8

Bakgrund 8
Socialtjänstens bedömningsarbete 10
Att utveckla bedömningsinstrument 11

Metod 14

Identifikation av instrumenten 14

Instrumentutvecklingen 16

Instrumentprövning – material och metod 17
Samarbetsgrupp 17
Material och tillvägagångssätt 18
Databearbetning 19
Etiska överväganden 19

Prövade instrument 20
1. Screening 20
2. Instrument för att beskriva våldets karaktär 21
3. Instrument med fokus på barn som bevittnar eller har bevittnat våld 22
4. Riskbedömning 24

Resultat 25

Att upptäcka våldsutsatthet: screeninginstrumentet 26

Fysiskt våld 26
Frekvenser 27
Reliabilitet – intern konsistens 28
Test-retest-resultat 28

Psykisk utsatthet och hot 29
Frekvenser 29
Reliabilitet – intern konsistens 30
Test-retest-resultat 30

Farlighetsbedömning 30
Frekvenser 31

Barn som har bevittnat våld 31

Diskussion 33
Det fortsatta arbetet 35

Referenser 37

Bilagor 41

Bilaga 1. Instrument 41

Bilaga 2 Frekvenstabeller 58

Sammanfattning

Denna rapport är den andra inom ramen för regeringsuppdraget att identifiera och kvalitetssäkra standardiserade bedömningsinstrument för användning i socialtjänstens arbete med kvinnor som utsätts för våld från närstående samt i arbetet med barn som bevittnar sådant våld. Den första rapporten innehöll en sammanställning av de internationella instrument som identifierades via sökningar i databaser.

Under år 2009 har arbetet inriktats på att konstruera och pröva sex instrument:

- Ett instrument för screening av våld.
- Två instrument för att beskriva hur våldet tar sig uttryck, både när det gäller fysiskt våld och psykisk utsatthet och hot.
- Ett instrument för att bedöma farlighet (riskbedömning).
- Två instrument för barn som har bevittnat våld, varav en version vänder sig till yngre barn och en till barn som är 10 år och uppåt.

Tre av instrumenten är översatta och prövade med mindre omarbetningar från sin ursprungliga form. Det gäller de två instrumenten för barn som har bevittnat våld samt frågeinstrumentet för att bedöma farlighet. Tre instrument har konstruerats av IMS efter förebilder från internationella instrument med en psykometriskt prövad grund och efter synpunkter från praktiskt verksamma inom socialtjänsten. Det rör sig om ett screeninginstrument med frågor för att upptäcka våldssituationer samt två instrument för att beskriva våldets karaktär.

I början av 2009 inledde IMS en första prövning för att se om frågorna upplevdes som relevanta och begripliga av personal inom socialtjänsten, och efter det började den psykometriska prövningen i maj 2009. Totalt har instrumenten testats av personal vid 20 verksamheter och sammanlagt 129 kvinnor har besvarat samtliga eller delar av instrumenten.

De båda instrumenten som beskriver våldets karaktär är för närvarande relativt omfattande med 35 respektive 60 frågor om våld, hot och psykisk utsatthet. De statistiska analyserna indikerar dock att det är möjligt att minska antalet frågor, och Socialstyrelsen planerar ytterligare utprövningar för att fastställa det resultatet. Detsamma gäller instrumentet för psykisk utsatthet och hot.

Instrumentet för att bedöma farlighet är väl utprövat internationellt (Danger Assessment), men har även ingått i denna prövning.

De två instrument som riktar sig till barn som bevittnat våld har prövats på ett fåtal barn, och därför har projektgruppen inte beräknat några psykometriska data. När de används har de dock fungerat väl enligt bedömarna och det finns anledning att göra mer systematiska prövningar av dem.

Utvecklingsarbetet av de sex bedömningsinstrumenten fortsätter under 2010.

Inledning

Enligt ett regeringsbeslut den 20 juni 2007 (S2007/5730/ST) fick Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) i uppdrag att identifiera och kvalitetssäkra standardiserade bedömningsinstrument som kan användas i socialtjänstens arbete med kvinnor som utsätts för våld från närstående samt i arbetet med barn som bevittnar sådant våld.[1] Enligt uppdraget skulle IMS ta särskild hänsyn till kvinnor med missbruksproblem, kvinnor med funktionsnedsättningar, äldre kvinnor samt kvinnor med utländsk bakgrund.

Detta inledande kapitel innehåller en presentation av syftet med studien, och dessutom ges en kortare, mer översiktlig bild av den kontext uppdraget kan placeras inom. Kapitlet därpå ägnas åt metod och tillvägagångssätt. I metodkapitlet presenteras också de instrument som har prövats. Varje instrument beskrivs, bland annat när det gäller utveckling samt tilltänkta målgrupper och användare. I resultatkapitlet presenteras resultaten av de tester som instrumenten har varit föremål för. Genomgående redovisas och diskuteras frekvenser, och när det är aktuellt även resultaten från genomförda tester. Rapportens avslutande kapitel handlar dels om de slutsatser som kan dras av arbetet hittills, dels om behoven av ytterligare vetenskapliga prövningar.

Syfte

Syftet med denna rapport är att

1. beskriva de utvecklade instrumenten och deras användningsområden, bland annat när det gäller målgrupper, professionellas användning, sammansättning av frågor och skalor
2. redovisa instrumentens vetenskapliga kvalitet i form av reliabilitet, det vill säga att resultatet ska bli detsamma oberoende av vem som mäter.

Bakgrund

Våld som utövas mot kvinnor av närstående, vanligen av en manlig nuvarande eller före detta partner, är ett allvarligt samhällsproblem.[2] Våld i nära

[1] Med *våld från närstående* menas sådant våld som utövas när det finns en nära och förtroendefull relation mellan den som har utövat våldet och den som har utsatts. Med *barn som bevittnat våld* menas barn som har sett eller hört att våld har förekommit, av eller mot någon närstående vuxen (prop. 2006/07:38).

[2] Förekomsten av våld mot kvinnor är inte enbart förbunden med heterosexuella relationer utan problemet återfinns även i samkönade förhållanden. I antal räknat är denna grupp dock mindre än den grupp där förövaren är en man, och därför tas ingen särskild hänsyn till detta. Det är också redan känt att kvinnor som utsätts för våld av en kvinnlig partner i stor utsträckning nyttjar samma samhälleliga institutioner som de som utsätts för våld från en

relationer leder naturligtvis till personligt lidande för dem som direkt eller indirekt drabbas, men de samhällsekonomiska konsekvenserna av problemet är också betydande (Socialstyrelsen 2006).

Det är oklart hur många som drabbas av våld av närstående, men av allt att döma är problemet omfattande. Antalet anmälda fall av misshandel där kvinnan är bekant med förövaren ökade dramatiskt under 2000-talets inledande år (figur 1), men mörkertalet bedöms ändå vara stort; omkring 75 procent av det faktiska antalet brott anmäls inte (Nilsson 2002; SOU 2006:65). Figur 1 visar att antalet anmälda fall ökade med närmare 20 procentenheter under 2000-talets inledande åtta år, från drygt 16 000 fall år 2000, till drygt 19 000 under 2008 (Brottsförebyggande rådet, 2009).[3]

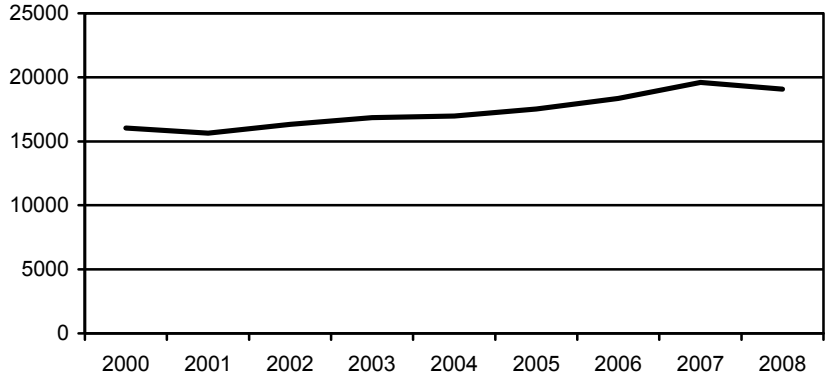

Figur 1. Anmälda misshandelsbrott där kvinnan är bekant med förövaren, 2000–2008, absoluta tal

Den offentliga statistiken visar inte heller vilken relation den anmälande kvinnan har med förövaren. Att offer och förövare definieras som *bekanta* med varandra innebär inte nödvändigtvis att man lever eller har levt i en kärleksrelation. Nilsson (2002) uppskattar att i omkring två tredjedelar av de anmälda brotten är förövaren kvinnans nuvarande eller före detta partner. Denna brist i statistiken gäller även för brott som rubriceras som grov kvinnofridskränkning samt sexualbrott, till exempel våldtäkt eller sexuellt utnyttjande. I en kartläggande studie av Brå (2005) fastställs att omkring en tredjedel av alla polisanmälda våldtäkter under perioden 1995–2000 gällde fall där kvinnan hade eller hade haft en nära relation med förövaren.

I många familjer där det förekommer våld finns barn, vilket gör problemet ännu mer komplext. Sveriges Kvinnojourers Riksförbund (2005) uppskattar att omkring 1 500 barn varje år bor på en kvinnojour, under kortare eller längre perioder. Vidare har en rad utredningar och propositioner fastställt att det är så traumatiskt för barn att bevittna våld mellan närstående

man (Holmberg & Stjernqvist 2006). Samtliga diskussioner kring kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer omfattar därmed i denna rapport även samkönade förhållanden.

[3] Uppgifterna avser fall där offret var 18 år eller äldre.

vuxna att de bör betraktas som brottsoffer snarare än som passiva vittnen till våld (se t.ex. Ds 2004:56; SOU 2001:72; SOU 2006:65). Internationella studier har också visat att barn som bevittnar våld mellan närstående vuxna löper en påtagligt ökad risk att utveckla en rad psykiska problem (se t.ex. Martinez-Torteya m.fl. 2009; Sternberg m.fl. 2006), framför allt när våldet är varaktigt och allvarligt (se t.ex. Grych m.fl. 2000).

I en svensk kontext kan de barn som lever med ensamstående mödrar räknas till de mer utsatta barnen. Ensamstående kvinnor med barn utmärker sig inom en rad sociala problemområden. Exempelvis har gruppen länge varit överrepresenterad i socialbidragsstatistiken, och förekomsten av våld från närstående har fastställts som en av flera faktorer som påverkar socialbidragstagandet (Stranz & Wiklund, kommande). När det gäller konstaterat våld är det särskilt många ensamstående kvinnor med barn som utsätts för upprepat våld och våld som kräver läkarvård (Estrada & Nilsson 2004).

Socialtjänsten har via socialtjänstlagen (SoL) ansvar för att ge stöd till kvinnor som utsätts för våld av närstående och till barn som bevittnar sådant våld. Det gäller för det första på en mer övergripande nivå, eftersom en av socialnämndens övergripande uppgifter är att ge bistånd och stöd till dem som inte kan få hjälp på något annat sätt. Biståndet och stödet ska ge enskilda människor en skälig levnadsnivå och stärka deras möjligheter att leva ett självständigt liv (SoL 4 kap. 1 §). Lagstiftningen innehåller även särskilda bestämmelser som gäller både kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående, och barn som har bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna. Bestämmelserna ger inte socialnämnden några uttalade skyldigheter, men enligt 5 kap. 11 § andra stycket måste nämnden beakta våldsutsatta kvinnors rätt till stöd och hjälp för att kunna förändra situationen. Motsvarande tydliggörande för barn finns i det tredje stycket i samma paragraf. Stöd och hjälp kan t.ex. ges i form av akut socialbidrag och/eller boende, skydd och stöd, möjligheter till rådgivande och stödjande samtal, förmedlande av relevanta kontakter med polis och övriga samhällsorgan.

Socialtjänstens bedömningsarbete

Socialtjänstens faktiska möjligheter att beakta våldsutsatta kvinnors behov beror på flera samverkande förhållanden. Exempelvis är socialtjänstlagen en ramlag, vilket innebär att det inte finns några konkreta beskrivningar av vilka insatser som enskilda individer ska få. Tanken med denna lagstiftningstyp är att människornas individuella förutsättningar ska ligga till grund för alla bedömningar, och genom ramlagen vill man också tillvarata enskilda socialarbetares professionella kompetens (se t.ex. SOU 1999:97; Stranz 2007; Svensson 2000).

Lagstiftningens konstruktion ger kommunerna stora möjligheter att utveckla lokala direktiv. Detta kan få följder för hur man utformar sina organisationer, vilka insatser man väljer att tillhandahålla och vilka samverkansrutiner man har med aktörer inom och utom den egna verksamheten (jfr Stranz 2007). Samverkan med ideella verksamheter, till exempel kvinnojourer, fyller en särskilt viktig funktion för socialtjänstens arbete med kvinnor

som utsätts för våld av närstående (se t.ex. Regeringens skrivelse 2007/08; Socialstyrelsen 2004).

Studier har också visat att samma problem kan resultera i olika beslut om bistånd och insatser, vilket inte är särskilt överraskande med tanke på kommunernas stora frihet. Vidare finns det en rad studier av målgrupper inom andra verksamheter som uppmärksammar inflytandet av moraliska värderingar hos socialarbetaren (se t.ex. Hydén 1996; Stranz 2007; Wallander 2008).

Kommunala och individuella bedömningsvariationer leder till bristande rättssäkerhet för enskilda klienter, och det är svårt för dem att veta om de kan få hjälp för sina problem. Ett sätt att åtgärda detta är att socialarbetarna använder evidensbaserade insatser och standardiserade bedömningsinstrument (t.ex. Glad & Gustafsson 2007; Stranz 2007). Det finns dock mycket få evidensbaserade insatser för kvinnor som har utsatts för våld från närstående. En systematisk översikt av närmare 6 000 vetenskapliga artiklar identifierade bara fem insatser med vetenskapligt stöd, varav ingen svensk (Anttila m.fl. 2006).

Ambitionen med att utveckla standardiserade bedömningsinstrument är att fylla en lucka i den arsenal av professionella verktyg som socialarbetare har tillgång till. De ska alltså ses som komplement till det övriga bedömningsarbetet. Tillsammans med andra beslutsunderlag kan instrumenten göra det lättare för socialarbetarna att fatta mer enhetliga beslut, identifiera problem, kartlägga risker och välja relevanta insatser.

Att utveckla bedömningsinstrument

Med *standardiserat bedömningsinstrument* menas ett formulär med i förväg fastställda frågor och svarsalternativ i form av en numerär eller verbal skala med syfte att mäta olika aspekter av en situation, ett behov eller ett problem (Jansson & Jergeby, 2008). Det kan vara ett intervjuformulär, en skattningsskala, en självskattningsskala eller ett observationsformulär.

Fördelen med standardiserade bedömningsinstrument är att de skapar enhetlighet, ökar transparensen i beslutsfattandet och gör det lättare att välja en relevant insats. Exempel på mer frekvent använda instrument i socialtjänstens verksamhet är ASI (Addiction Severity Index) som fokuserar missbruksproblematik och SCL90 (Symtom Check List) som är inriktat på vuxnas psykiska hälsa. För att ett instrument ska betraktas som standardiserat måste dess tekniska och vetenskapliga kvalitet vara prövat.

Utvecklandet av ett bedömningsinstrument är en långvarig process som ofta sträcker sig över 2–3 år, och som omfattar ett antal moment som oftast följer samma ordning. Det *första* handlar om att teoretiskt eller empiriskt identifiera faktorer som utvecklar eller beskriver ett problem. Det kan vara risk- och skyddsfaktorer men också andra faktorer som belyser en situation eller ett behov.

Det *andra* momentet går ut på att formulera frågor som samlar in information om varje faktor. Utgångspunkten är att fler frågor är det bästa sättet att belysa ett område. I detta skede konsulteras forskare, professionella personer med erfarenhet av målgruppen och helst även representanter ur den

målgrupp som instrumentet riktar sig till. Med deras hjälp kan vissa frågor uteslutas och andra kompletteras.

I samband med konstruktionen behöver man göra flera överväganden: Vilken typ av instrument är lämpligt (t.ex. självskattningar vid känsliga frågor och intervjuer när frågorna riktas till barn)? Är frågorna entydigt formulerade för att undvika missförstånd? Är svarsalternativen utformade på ett logiskt sätt när det gäller problemets styrka, varaktighet och frekvens?

Det *tredje* momentet handlar om att testa instrumentet i det praktiska arbetet för att se om frågorna hänger samman på det sätt som var avsett. Samvarierar de frågor som ska belysa en viss riskfaktor? Finns det frågor bland de samvarierande som egentligen belyser en annan riskfaktor? Ambitionen är att minska antalet frågor utan att innehållet går förlorat. Detta görs via pilotstudier där ett antal personer ur målgruppen får besvara det omfattande instrumentet. Resultatet analyseras statistiskt, och med hjälp av faktoranalyser och korrelationsberäkningar minskas antalet frågor i instrumentet tills man kommer fram till ett antal som enligt de statistiska beräkningarna räcker för att mäta det som avses.

Det *fjärde* momentet går ut på att bedöma instrumentets reliabilitet. Med reliabilitet menas att bedömningsinstrumentet ska ge så lika resultat som möjligt, oberoende av vem som använder det och över tid. Det bör alltså inte spela någon roll vem som samlar in data eller när.

Det *femte* momentet handlar om bedömningsinstruments förmåga att mäta det man vill mäta, så kallad validitet. Validiteten kan prövas på flera olika sätt, vanligtvis genom jämförelser med något annat instrument eller en så kallad klinisk bedömning eller en uppföljning av individer över tid. I det arbetet är två värden av avgörande betydelse: sensitivitet och specificitet. Sensitivitet handlar om i vilken grad bedömningsinstrumentet identifierar ”sanna fall”, det vill säga att de som har ett problem eller ett behov faktiskt identifieras av bedömningsinstrumentet. Specificitet avser i vilken grad bedömningsinstrumentet identifierar klienter som inte har de undersökta problemen eller behoven. Det är viktigt att båda dessa mått har höga värden, särskilt när man ska bedöma risker, till exempel risk för ökat våld. Det räcker således inte med att identifiera människorna med problem, utan bedömningsinstrumentet måste också utesluta de som inte har några problem. Denna del är den svåraste i utvecklingsarbetet, och det bästa resultatet får man om man följer enskilda klienter över en längre tid för att se om problemen uppstår eller inte.

Det *sjätte* momentet handlar om att normera bedömningsinstrumentet för en normalgrupp. En normerad skala definierar var en persons värde ligger i relation till andra personers värden. Normerade skalor används för att bedöma hur en enskild individ placerar sig i relation till ett tröskelvärde, en ”cut-off-gräns”.

Det *sista* momentet går ut på att författa en manual som innehåller information om hur instrumentet ska användas och hur svaren ska värderas och summeras. Denna del kan med fördel förberedas under hela arbetets gång.

För att ett instrument ska få spridning och tas i bruk behöver det någon form av hemvist, en förvaltning. I förvaltningen ingår framför allt att utbilda socialarbetarna och ge dem handledning, men också att bevaka instrumentet och se om det behöver förändras. En nära kontakt mellan utbildare och an-

vändare ökar sannolikheten för kontinuerlig feedback och för att instrumenten används som avsett. I dag finns en många olika förvaltare, allt från privata entreprenörer till statliga myndigheter och universitet och högskolor. En del instrument har ingen uttalad förvaltare utan kan finnas på Internet eller spridas mellan praktiker utan någon handledning och manual. Utbildning och handledning bör finnas i de sammanhang som har en etablerad kontakt med användare, och såväl FoU-enheter ute i landet som Sveriges Kommuner och Landsting skulle kunna vara aktuella.

Metod

Först i detta kapitel sammanfattas kort de metodologiska överväganden som gjordes inom ramen för uppdragets första del. Därefter görs en översiktlig presentation av instrumentutvecklingen, och sedan beskrivs den metod och det material som ligger till grund för de praktiska testerna. Avslutningsvis presenteras de prövade instrumenten mer detaljerat.

Identifikation av instrumenten[4]

IMS kartläggning av relevanta instrument innebar att både den nationella och internationella forskningen på området granskades noga. För att möjliggöra översiktsarbetet granskades materialet utifrån särskilt fastställda inklusionskriterier. Kriterierna innebar för det första att man enbart inkluderade studier som behandlade standardiserade bedömningsinstrument med relevans för uppdragets målgrupper[5]. För det andra fungerade kriterierna som en begränsning av vilka typer av standardiserade instrument som bedömdes som relevanta: Instrumenten skulle fokusera på de aktuella problemområdena,[6] åskådliggöra dem ur den utsatta personens perspektiv samt fungera kartläggande, situations- eller riskbedömande och/eller uppföljande när insatsernas effekter utvärderades.

Via ett antal provsökningar i vetenskapliga databaser kunde projektgruppen fastställa relevanta sökord, söksyntaxer och tillämpliga databaser. Därefter genomfördes huvudsökningar i sju databaser, varvid 2 841 unika sökträffar identifierades. Sammanfattningarna (abstracts) för samtliga dessa granskades av en projektmedarbetare, som kategoriserade dem som uppenbart irrelevanta respektive möjligt eller troligt relevanta. Denna genomgång medförde att 1 723 träffar sorterades bort, medan de återstående 1 118 titlarnas abstracts granskades av två projektmedarbetare oberoende av varandra. Det medförde att ytterligare 767 studier exkluderades. De återstående 351 titlarnas abstracts granskades utifrån att (1) de skulle behandla ett eller flera bedömningsinstrument, (2) bedömningsinstrumentet skulle rikta sig till uppdragets målgrupper, samt (3) abstractet skulle innehålla information om att studien presenterar instrumentets psykometriska egenskaper och/eller dess tillämplighet i praktisk verksamhet. Även denna granskning gjordes av två projektmedarbetare oberoende av varandra, och efter den exkluderades

[4] För en fylligare beskrivning, se Jergeby m.fl. (2008).

[5] Uppdragets målgrupper utgörs av 1) kvinnor som utsätts eller har utsatts för våld från närstående och 2) barn som bevittnar eller har bevittnat våld mellan närstående. Inom ramen för dessa större målgrupper beaktas även undergrupperna våldsutsatta kvinnor med a) missbruksproblem, b) funktionsnedsättningar samt c) utländsk bakgrund, liksom d) äldre, våldsutsatta kvinnor. Genom att särskilt uppmärksamma dessa undergrupper fokuseras även barn som bevittnar närståendevåld inom varje grupp.

[6] Instrument som fokuserade på andra livsområden inkluderades om de också innehöll frågor om våld.

130 abstracts. Dessa gällde i huvudsak prevalensstudier och andra studier där något bedömningsinstrument hade använts.

Samtliga återstående 221 artiklar behandlade någon form av bedömningsinstrument, varav 201 bedömdes falla utanför ramen för uppdraget.[7] Totalt motsvarade 20[8] standardiserade bedömningsinstrument de uppsatta inklusionskriterierna. Instrumenten kan delas in i fem olika kategorier:

1. Screening. Totalt ingick åtta (8) instrument av screeningtyp. Det huvudsakliga syftet med dessa instrument är att kartlägga förekomsten av våld, både fysiskt och psykiskt sådant.[9]
2. Karaktär. Totalt inkluderades sju (7) instrument med syfte att visa vilken typ av våld som förekommer och hur detta våld tar sig uttryck.[10]
3. Effekt. Urvalet innehöll ett (1) instrument för att kartlägga effekterna av att vara utsatt för närståendevåld.[11]
4. Barn som bevittnar våld. Totalt ingick tre (3) instrument som fokuserar olika aspekter av att barn bevittnar våld. Samtliga instrument i denna kategori behandlade bevittnande av våld som en av flera frågeställningar.[12]
5. Risk. Ett (1) instrument identifierades för att mäta graden av allvar i våldet och risken för upprepning.[13] Detta instrument hade tidigare använts i Sverige, lokalt i Norrtälje kommun.

[7] Totalt identifierades 133 instrument. Bland dessa återfanns sådana som hade fel målgrupp (exempelvis tonåringar eller män), sådana som behandlade andra aspekter än våld (exempelvis kontroll av ilska, missbruk etc.), sådana som var direkta kopior av andra, mer väldokumenterade instrument etc.

[8] 19 av instrumenten identifierades via den beskrivna arbetsordningen, medan det 20:e instrumentet identifierades via så kallade frisökningar, dvs. sökningar gjorda med anledning av information som arbetsgruppen fick via kontakter med det sociala arbetets praktik etc.

[9] Screeninginstrumenten utgjordes av Abuse Assessment Screen (4 frågor), Abuse Assessment Screen-Disability (4 frågor; särskilt fokus på kvinnor med funktionsnedsättningar), Women's Experience with Battering Scale (10 frågor), Partner Violence Screen (3 frågor), Woman Abuse Screening Tool Short/Long (2/8 frågor), Ongoing Violence Assessment Tool (4 frågor) och Screening Tools and Referral Protocol (3 moduler; se Jergeby m.fl. 2008).

[10] De instrument som beskriver våldets karaktär utgjordes av Psychological Maltreatment of Women Inventory Short/Long (14/58 frågor), Vulnerability to Abuse-Screening Scale (12 frågor), Partner Abuse Scale: Physical/Non-physical (25 frågor/instrument), Severity of Violence Against Women Scale (46 frågor) och Artemis Intake Questionnaire (64 frågor).

[11] Det enda effektmätande instrument som inkluderades – the Abuse Disability Questionnaire (3 sektioner; se Jergeby m.fl. 2008) – fokuserar på effekter av våld bland personer med funktionsnedsättningar och inkluderades inte eftersom instrumentet särskilt fokuserar på psykiska problem. För att mäta den typen av problem finns redan etablerade instrument i Sverige, till exempel Symtom Check List (SCL 90)

[12] Instrumenten med fokus på barn utgjordes av Trauma Symptom Checklist for Children (54 frågor), Family Worries Scale (20 frågor) och Child Exposure to Domestic Violence (42 frågor).

[13] Danger Assessment (två sektioner, inklusive 20 frågor).

Instrumentutvecklingen

De 20 instrument som identifierades kom att ligga till grund för de totalt sex instrument som prövades. Tre instrument utvecklades: ett screeninginstrument och två för att bedöma våldets karaktär. Riskbedömningsinstrumentet var sedan tidigare översatt och prövat inom kvinnofridsarbetet i Norrtälje kommun och kom i detta projekt att prövas i den formen. De två barninstrumenten översattes och prövades efter mindre anpassningar. De preliminära instrumenten och frågorna testades först i praktisk verksamhet, och sedan fastställdes deras form för fortsatta tester under perioden maj–september 2009. Konstruktörerna av de översatta instrumenten har kontaktats, men hittills har inga krav på licens framförts.

Bedömningsinstrumenten har utvecklats som ett ”paket” som inleds med screeninginstrumentet för att upptäcka om våld förekommer. Detta instrument ska användas vid indikationer om att våld förekommer, det vill säga efter det att socialarbetaren har fått en relation till klienten. Det instrumentet är inte lämpligt vid kortvariga kontakter för till exempel försörjningsstöd.

De två instrumenten för att beskriva våldets karaktär används när det har blivit uppenbart att klienten är eller har varit utsatt för våld. De fungerar då som en beskrivning av vad klienten har utsatts för samt som underlag för samtal om klientens situation och behov av stöd och skydd. För att bedöma risken i klientens aktuella situation används sedan instrumentet för att bedöma farlighet eller risk.

Utvecklingsarbetet inleddes med att de identifierade instrumenten presenterades för samordnare och yrkesverksamma socionomer samt för referensgrupperna som alla kunde ge synpunkter. Enligt kommentarerna och förslagen var flera av frågorna för att bedöma våldets karaktär relevanta för svenska förhållanden. Instrumenten skiljde sig dock med avseende på innehållet, och flera hade frågor om både fysiskt och psykiskt våld i samma instrument. I det fortsatta arbetet valde man att skilja dessa ämnen åt med två instrument, vilket ansågs som relevant av professionella. Enligt dem visade sig detta även vara bra för kvinnorna. Formuleringar som hänvisade till partnervåld ändrades så att det även inkluderade sådant våld som utövas av andra, oavsett om de är närstående eller inte. Några detaljerade frågor kring vapenvåld och sexuella övergrepp ansågs som överflödiga. Dessutom fanns förslag på frågor som inte ingick i de internationella instrumenten, till exempel hot och övergrepp på sällskapsdjur och att låsa in respektive ute den utsatta.

Förslagen som kom från professionella och referenspersoner användes för att formulera ett antal frågor om fysiskt våld samt psykisk utsatthet och hot, med de befintliga instrumenten som bas. Dessa två instrument prövades sedan i praktiken under en period i kommunerna, och efter det samlade projektgruppen in ytterligare synpunkter. I detta skede gällde kommentarerna framför allt formuleringar och ordningen på frågorna. I de reviderade instrumenten lade man till frågor om rädsla för förövaren och oro för den egna hälsan, eftersom det inte fanns något som fångade klientens subjektiva uppfattning om situationen.

I nästa skede prövades de reviderade instrumenten i praktiska verksamheter och instrumenten samlades in för statistisk bearbetning. Båda instrumen-

ten innehåller relativt många frågor, och efter den statistiska bearbetningen kommer projektgruppen eventuellt att minska antalet frågor.

Hittills har utvecklingsarbetet med instrumenten för fysiskt våld och psykisk utsatthet och hot styrts av de ursprungliga instrumentens empiriska grund och psykometriska egenskaper, samt synpunkter på frågornas innehåll och formuleringar från de praktiskt verksamma och andra experter.

Sammantaget är samtliga instrument avsedda att användas i socialtjänstens processarbete med kvinnor som har utsatts för våld av närstående och barn som har bevittnat våld. Screeninginstrumentet ska användas i ett relativt tidigt skede när man från socialtjänstens sida får indikationer på att våld kan ha förekommit, det vill säga för att konstatera våld. Instrumenten för fysiskt våld och psykisk utsatthet och hot är tänkta att användas i kontakten med kvinnorna för att beskriva vilket våld samt vilken utsatthet och vilka hot hon har upplevt. Den informationen kan sedan vara en grund för diskussioner om vilket stöd och vilken hjälp kvinnan behöver. Riskbedömningen kan användas separat om socialtjänsten enbart vill göra en riskbedömning, bedömningen kan också göras som en följd av informationen från de båda beskrivande instrumenten. Instrumentens användningsområden i relation till varandra kommer att prövas ytterligare i samband med en valideringstudie.

Instrumentprövning – material och metod

Samarbetsgrupp

Arbetsgruppen har under hela projekttiden haft ett nära samarbete med fem regioner: Kalmar län, Västra Götalands län, Värmlands län, Familjevåldsteam Nordväst i Stockholms län samt Södermanlands län. Från varje region har gruppen samarbetat med en eller flera personer som på något sätt samordnar regionens kommunala arbete med kvinnor som utsätts för våld av närstående. Dessutom har Jönköpings kommun och stadsdelen Skärholmen i Stockholm deltagit. Arbetsgruppen har haft löpande korrespondens med företrädarna för varje region och haft enstaka lokala möten, men också hållit totalt fem möten med samarbetsgruppen (ett under 2008 och fyra under 2009). Vid de flesta av dessa möten medverkade även praktiskt verksamma socialarbetare från varje region. Dessa möten var mycket viktiga för att vidareutveckla och revidera de instrument som arbetsgruppen har tagit fram. Administrationen av datainsamlingen kunde också skötas genom de löpande kontakterna med de regionala samordnarna (se avsnittet Material och tillvägagångssätt). Diskussionerna i samarbetsgruppen har lett till att instrumenten har utformats så att de kan användas för de flesta av målgrupperna eftersom de är könsneutrala och kan användas för olika våldsutövare som partner, släkting, vårdpersonal och andra som inte är släktingar. I instrumentet frågar man inte efter förövarens namn, men däremot efter hans, hennes eller deras relation till den som har utsatts för våld.

Förutom organisationen av studien, har ett övergripande projekt för samtliga Socialstyrelsens regeringsuppdrag kring våld i nära relationer varit samordnande. Socialstyrelsen har engagerat två referensgrupper, bland annat för att få synpunkter på myndighetens projekt kring våld i nära relationer. Referensgrupperna består av företrädare för myndigheter, organisatio-

ner och verksamheter som arbetar med de särskilda grupper som regeringen har betonat.

Material och tillvägagångssätt

Datainsamlingen, det vill säga insamlandet av instrument, genomfördes under perioden maj–september 2009. Det statistiskt bearbetade materialet samlades in i de kommuner som ingår i regionerna som nämns ovan. Totalt engagerades 20 olika verksamheter i form av socialkontor, kvinnojourer och särskilda verksamheter riktade till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld, och 129 vuxna klienter besvarade instrumenten. Urvalet är av självselektionskaraktär. Datamaterialet hämtades direkt från praktiskt verksamma socialarbetare, vilket innebär att socialarbetarna själva fick avgöra när det var lämpligt att använda instrumenten. De kvinnor som tillfrågades om att medverka fick också välja själva om de ville delta eller inte. Det finns dock ingen kartläggning av hur stor andel av kvinnorna som faktiskt tillfrågades och hur stor andel som tackade nej. Ungefär var tredje kvinna som aktualiserades vid verksamheterna besvarade ett eller flera instrument. Arbetsgruppen ville göra en så kallad test-retest-prövning som ett grundläggande reliabilitetstest av instrumenten. Det innebär att samma person fick besvara instrumentet en gång till, cirka två veckor efter det första tillfället. Denna ambition gällde inte för screeninginstrumentet eftersom arbetsgruppen inte bedömde det som relevant med ett ett andra frågetillfälle, bland annat för att huvuddelen av frågorna i det instrumentet är så konkreta att det knappast blir någon förändring mellan de olika mättillfällena. Detta förfarande valdes också bort för de barn som har besvarat instrument, främst av etiska skäl.

Tabell 1 visar antalet respondenter per instrument samt antalet respondenter vid mättillfälle 2 när det är aktuellt. Tabellen innefattar också antalet barn som har besvarat instrument som är relevanta för dem. Totalt har 16 barn besvarat något av instrumenten.

Tabell 1. Antal respondenter per instrument samt per re-test

Instrument	**Mättillfälle 1**	**Mättillfälle 2**
Screening	49	-
Karaktär, fysisk	60	26
Karaktär, psykisk	70	29
Bedömning av farlighet	49	15
Totalt		
Barns oro för familjen (BOF)	8	-
Frågor till barn om våld	8	-

De särskilda grupper som ska beaktas inom uppdraget har inte särredovisats eftersom det endast rör några få personer i det totala urvalet, och dessutom finns grupptillhörigheten inte alltid angiven i instrumenten. De inblandade praktikerna anser dock att instrumenten är utformade så att de passar även för dessa grupper, men detta kommer att testas mer systematiskt i en vidare prövning.

Den faktiska datainsamlingen genomfördes av praktiskt verksamma socialarbetare som i sitt dagliga arbete kommer i kontakt med projektets målgrupper. De insamlade instrumenten kommer således från olika typer av verksamheter inom socialtjänsten. Företrädarna för de fem regionerna skötte därmed den praktiska administrationen av datainsamlingen även om arbetsgruppen hade det övergripande ansvaret för genomförandet. Samordnarna hade olika tillvägagångssätt beroende på den lokala praktiken, men de har bland annat besökt verksamheterna och presenterat instrumenten samt syftet med projektet. De praktiskt verksamma bestämde vilket eller vilka instrument som passade i den aktuella verksamheten. Det förekom också att samordnarna upprättade någon form av överenskommelse med verksamheten ifråga om hur många instrument de rimligtvis kunde samla in under mätperioden. Socialarbetarna i de olika verksamheterna fick därefter sköta urvalet av svarspersoner.

Databearbetning

Arbetsgruppen har analyserat materialet för att så långt det är möjligt undersöka de utvecklade instrumentens vetenskapliga kvalitet och behov av ytterligare kvalitetssäkring. Bearbetningen och resultatredovisningen innehåller för det första presentationer i form av frekvensredovisningar. För det andra noteras olika sambandsanalyser, dels med fokus på frågor i instrumenten som samvarierar när det gäller fysiskt våld respektive psykisk utsatthet och hot, dels med avseende på hur stabila instrumenten är, dvs. om man får ungefär samma resultat vid en andra mätning.

I förhållande till antalet frågor består materialet av få insamlade instrument, och därför analyserades endast instrumenten som mäter fysiskt och psykiskt våld för att se hur frågorna i instrumenten samvarierar. Arbetsgruppen ville också studera instrumentens stabilitet, både på skalnivå och över tid, och därför reliabilitetstestades de med hjälp av korrelationsmåtten Cronbachs alpha (α) respektive Pearsons korrelationskoefficient (r). Tolkningsramarna för koefficienterna anges i samband med resultatredovisningen.

Resultatdelen innehåller en del uttryck som intern konsistens (intern överensstämmelse), reliabilitetsmått och test-retest. Med intern konsistens menas graden av överensstämmelse mellan frågorna som ingår i formuläret. Reliabilitetsmått är det mått som anger överensstämmelsen. Det finns riktmärken för hur hög överensstämmelsen bör vara för att resultatet ska vara tillförlitlig, och det riktmärket varierar beroende på vilken metod som används. Dessa mått anges i resultatdelen.

Etiska överväganden

Klientbaserad forskning i socialt arbete bygger i stor utsträckning på att samla in känsliga uppgifter från särskilt utsatta grupper. Arbetet har genomgående bedrivits enligt Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Dessutom har arbetet prövats (2009-05-28) av Regionala etikprövningsnämnden i Stockholms län utan någon anmärkning.

Det var också frivilligt för klienterna att medverka i studien, vilket var avgörande för de etiska övervägandena. De som ville delta fick underteckna ett skriftligt medgivande om det, och när det gäller barnen fick deras målsmän lämna ett skriftligt medgivande. Samtliga individuppgifter avidentifierades innan de lämnades till arbetsgruppen, så i förhållande till forskningsprojektet är de medverkande kvinnorna och barnen anonyma.

Prövade instrument

1. Screening

Arbetsgruppen har utvecklat ett relativt långt screeninginstrument med stöd i fem[14] av de identifierade instrumenten (Abuse Assessment Screen, Abuse Assessment Screen-Disability, Woman Abuse Screening Tool Short/Long och Women's Experience with Battering Scale). Screeninginstrumentet finns i bilaga 1a.

Instrumentet innehåller en introduktion och två huvudsakliga sektioner. De frågor som ställs gäller till stor del förekomsten av olika typer av våld under *det senaste året*. Instrumentet är tänkt att kunna självskattas helt och hållet, men det finns inga skäl till att socialarbetaren inte också kan hjälpa klienten med att besvara frågorna. I utvecklingsskedet finns inga föresatser om att beräkna poäng eller motsvarande, utan tanken är att resultaten av bedömningarna ska ge en grundläggande vägledning i kombination med övrigt bedömningsarbete. För att skapa en bas för poängberäkning krävs ytterligare studier. Vidare utvecklades instrumentet med ambitionen att det ska kunna användas i olika delar av socialtjänstens verksamhet. Vissa delar av instrumentet ska således kunna användas vid exempelvis socialbidrags- eller mottagningsfunktioner, medan andra delar kanske i första hand fungerar i sammanhang där klienter olika typer av problem.

Introduktionen ska kunna användas med de båda huvudsektionerna, tillsammans eller var för sig, och den innehåller tre frågor. Den första frågan handlar om hur det eventuella offret uppfattar graden av spänning i relationen, samt hur kvinnan och hennes nuvarande eller före detta partner hanterar konflikter. Frågorna besvaras med hjälp av tregradiga skalor, och de har visat sig indikera eventuell förekomst av utsatthet inom ramen för de kartlagda instrumenten (Woman Abuse Screening Tool Short/Long). De andra två frågorna i introduktionen gäller kvinnans familjesituation, bland annat ifall det finns några hemmavarande barn som kan ha bevittnat eventuellt våld.

Den första huvudsektionen följer till stor del det kartlagda instrumentet Abuse Assessment Screen, men innehåller en del vidareutvecklingar efter diskussioner med praktiskt erfarna socialarbetare på området. Sektionen innehåller totalt sju frågor som rör förekomsten av fysiskt våld, psykisk utsatthet och sexuella övergrepp. Frågorna besvaras jakande eller nekande. Till frågorna finns också öppna följdfrågor som behandlar vem som i de aktuella fallen var förövare, och eftersom frågorna är öppna omfattar det

[14] Tre av de identifierade screeninginstrumenten exkluderades från utvecklingsarbetet. Den främsta anledningen var att de gällde en begränsad tid och uteslutande fokuserade på förekommande respektive tidigare förekommande våld.

även fall där förövaren inte är kvinnans nuvarande eller före detta partner, utan exempelvis familjemedlemmar, bekanta, anställda inom vården etc. Avsikten med detta är att instrumentet ska vara mer relevant för de särskilt omnämnda grupper som omfattas av uppdraget. Här kan respondenten ange att förövaren exempelvis är en vän eller bekant, vilket kan gälla för till exempel kvinnor som lever i missbrukarkretsar. Här kan nätverken i vissa fall vara lösare i sina konturer än vad fallet är i grupper som inte utmärks av missbruk (jfr t.ex. Skårner 2001). Dessa frågor ska också kunna fånga upp de särskilda förhållanden som kan gälla i grupper där så kallat hedersrelaterat våld förekommer.

Följdfrågorna handlar om hur ofta det eventuella våldet förekommer och mer precist hur våldet tar sig uttryck. Dessa fyra frågor med tillhörande fördjupningsfrågor ska också kunna användas separat som en kortare screening. Den första huvudsektionen innehåller därefter två frågor som fördjupar förståelsen för våldet. En handlar om graden av allvar i det förekommande våldet, vilket mäts genom att kvinnan får uppge om hon har fått söka vård till följd av våldet, och den andra ska mäta kvinnans eventuella rädsla för förövaren och hennes fortsatta kontakt med honom eller henne.

Instrumentets andra del innehåller två frågor som är särskilt inriktade på offer som är äldre och/eller har någon funktionsnedsättning, och de är utvecklade med Abuse Assessment Screen-Disability som bas. Här efterfrågas särskilt om kvinnan har hindrats från att använda särskilda hjälpmedel, samt om hon har vägrats hjälp med vardagliga ting som toalettbesök, medicinering etc. Även här finns det fördjupningsfrågor som gäller vem som i så fall har hindrat henne eller vägrat att ge stöd.

Den tredje delen är en översättning och utveckling av nio av de totalt tio frågor som ingår i Women's Experience with Battering Scale. De fokuserar uteslutande på psykiska aspekter av våld. Den tionde frågan exkluderades eftersom arbetsgruppen i samråd med praktikerna fann att den, i översatt form, var väldigt lik redan ställda frågor. Arbetsgruppen valde dessutom att minska svarsskalan från originalets sex kategorier till fyra kategorier för att det skulle bli större skillnad mellan olika grader av instämmande eller avståndstagande.

2. Instrument för att beskriva våldets karaktär

Arbetsgruppen har utvecklat två karaktärsbestämmande instrument utifrån samtliga av de totalt sju karaktärsbestämmande instrumenten (Psychological Maltreatment of Women Inventory Short/Long, Vulnerability to Abuse-Screening Scale, Partner Abuse Scale: Physical/Non-physical, Severity of Violence Against Women Scale och Artemis Intake Questionnaire). Instrumenten finns i bilaga 1b och c. Det ena instrumentet innehåller 35 frågor som gäller karaktären på det fysiska våldet, medan det andra med sina 60 frågor är inriktat på karaktären på psykisk utsatthet och hot. Olika typer av sexuella övergrepp behandlas inom båda instrumenten.

Instrumenten är tänkta för självadministration, men är också möjliga att fylla i med professionellt stöd. Utgångspunkten är att de ska användas i situationer och verksamheter där man redan har fastställt att en kvinna har utsatts för våld och där personalen är förberedd på att möta och hantera denna

problematik. Liksom med screeninginstrumentet har arbetsgruppen inte utvecklat något system för poängberäkning eller motsvarande. I nuläget ska resultaten av bedömningarna bara fungera som ett grundläggande stöd i arbetet med klienterna.

Frågorna och påståendena har valts ut genom att jämföra de kartlagda instrumentens frågor och komponenter. I vissa fall innehöll de kartlagda instrumenten mer eller mindre identiska frågor, och då kunde en stor del exkluderas direkt. I de fall de kartlagda instrumenten innehöll olika frågor med liknande innebörd har arbetsgruppen diskuterat sig fram till lämpliga formuleringar på svenska. Flera av ursprungsfrågorna var också så kontextbundna – till exempel när det gäller användning av olika typer av skjutvapen – att de kunde uteslutas eller sammanfattas i en fråga. Vissa frågor exkluderades eller formulerades om efter samråd med praktikerna.

Gemensamt för de båda karaktärsinstrumenten är för det första att klienten ombeds att svara på vem eller vilka som har utövat det våld de beskriver eller graderar. Utöver nuvarande och före detta partner finns alternativen föräldrar, andra släktingar och övriga (exempelvis bekanta, vårdanställda etc.). Därmed kan man även i dessa instrument inkludera alla de grupper som ingår i uppdraget: kvinnor med missbruksproblematik, kvinnor av annan etnisk härkomst än svensk samt kvinnor som är äldre och/eller har någon funktionsnedsättning. För det andra används samma svarsskalor i de båda karaktärsbedömande instrumenten. Dessa är tregradiga och gör att respondenten kan uppge om ett visst beteende *aldrig* har förekommit, om det har hänt *någon gång* eller om det har hänt *upprepade gånger*. Varje påstående kan också markeras som *ej aktuellt*, vilket exempelvis kan vara relevant vid frågor om barn eftersom alla respondenter inte är föräldrar. Det går också att markera *ej svar* i stället för att svara. Poängen med det är att understryka att deltagandet är frivilligt samt att minimera graden av bortfall. För det tredje avslutas instrumenten med tre likadana frågor. Först får respondenten ange på en skala hur farlig hon bedömer att förövaren är för hennes liv (fysiskt våld) respektive psykiska hälsa (psykisk utsatthet och hot). Därefter får hon på motsvarande skala ange graden av rädsla hon känner inför förövaren. Avslutningsvis ombeds respondenten ange om hon har någon kontakt med förövaren, och i så fall får hon med egna ord beskriva hur kontakten tar sig uttryck. I samtliga fall finns möjligheten att inte besvara frågorna.

3. Instrument med fokus på barn som bevittnar eller har bevittnat våld

Två av de kartlagda instrumenten för barn som bevittnar våld (Family Worries Scale och Child Exposure to Domestic Violence) har vidareutvecklats och anpassats till ett svenskt sammanhang.[15] Det ena, Barns oro för familjen (BOF), bygger på Family Worries Scale och finns i bilaga 1e. Instrumentet är utformat för att användas i intervjusituationer, vilket gör att enskilda frå-

[15] Inom ramen för kartläggningen uppmärksammades också instrumentet Trauma Symptom Checklist for Children. Under arbetet med att utveckla och anpassa instrumentet bestämde arbetsgruppen dock att det omfattade för många problemområden och att de aspekter som avsåg bevittnande av våld täcktes av de två instrument som man i stället tog fram.

gor kan utvecklas och förtydligas så att de passar barnets förståelsenivå. Därför finns det inga särskilda åldersangivelser kopplade till instrumentet. För att använda BOF bör socialarbetaren ha en nära personlig kontakt med barnet. På så sätt kan socialarbetaren fastställa vem i familjen barnet oroar sig för, även om det oftast är mamman. Kring denna person ställs 19 frågor som behandlar i vilken utsträckning barnet oroar sig för att personen ifråga ska bli sjuk, ledsen, skadad med mera. Frågorna och påståendena besvaras enligt en tregradig skala (med alternativen ”inte alls”, ”lite grann” och ”mycket”), men man kan också ange att man inte vet eller att frågan inte är relevant. Instrumentet är konstruerat på så sätt att barnet kan peka på det svarsalternativ som bäst stämmer med hans eller hennes känslor. Samma frågor kan därefter ställas om en annan familjemedlem (t.ex. pappan, en fadersgestalt eller ett syskon), förutsatt att socialarbetaren bedömer det som relevant och möjligt. I instrumentet skiljer man inte mellan frågor om att bevittna psykisk utsatthet och frågor om att bevittna fysiskt våld. Barn som har bevittnar våld ska betraktas som brottsoffer, och då kan skillnaden mellan dessa våldsuttryck ses som sekundär (Ds 2004:56; SOU 2001:72; SOU 2006:65). Liksom för de tidigare instrumenten finns ännu inga poängberäkningssystem eller motsvarande för BOF.

Det andra barninstrumentet, Frågor till barn om våld (se bilaga 1f), ska användas med barn från tio år och uppåt. Instrumentet kan både användas i intervjusituationer och i samband med självskattning. Frågorna är direkta översättningar från Child Exposure to Domestic Violence (CEDV),[16] och instrumentet är relativt omfattande med 33 frågor, vissa med en eller flera följdfrågor, fördelade på tre sektioner. Den första utgörs av totalt 10 tudelade frågor om förekomsten av olika våldsrelaterade aktiviteter riktade mot barnets mor samt husdjur i familjen, samt om hur barnet fick veta att våldet förekommer. De förstnämnda frågorna besvaras enligt en fyragradig skala (med alternativen ”nej, aldrig”, ”ja, ibland”, ”ja, ofta” och ”ja, nästan alltid” samt ”vet ej”). Följdfrågan – som bland annat innefattar alternativ som att barnet faktiskt såg händelsen, att barnet fick det berättat för sig, att barnet hörde händelsen och att barnet såg resultatet av händelsen – ger information om barnet faktiskt har bevittnat våldet, vilket har visat sig påverka graden av trauma (jfr Grych, Jouriles, Swank, McDonald & Norwood 2000).

Den andra sektionen innehåller 20 frågor om barnets agerande i samband med att mamman utsätts för någon typ av våld. Här finns också frågor som behandlar händelser som på mer direkt riktades mot barnet, barnets oro för mamman samt barnets erfarenheter av våld i allmänhet. Frågorna besvaras enligt samma skala som presenteras i den första sektionen.

I den tredje och avslutande sektionen ställs tre frågor som rör bakgrundsuppgifter – barnets ålder, kön samt boendeförhållanden (med vem eller vilka barnet lever). I enlighet med originalet har inte Frågor till barn om våld något poängberäkningssystem med tröskelvärden, s.k. cut-off-gränser. Det går att göra enklare adderingar, men i övrigt ska instrumentet användas som ett friare, kompletterande underlag i samband med övrigt bedömningsarbete.

[16] CEDV används i en direktöversatt form i ett pågående forskningsprojekt vid Socialstyrelsen. Arbetsgruppen har dock i samråd med praktiskt verksamma socialarbetare bedömt det nödvändigt att förändra instrumentets layout för att yngre barn ska kunna ta det till sig.

4. Riskbedömning

Utöver de instrument som beskrivs ovan har även instrumentet Danger Assessment ingått i det fortsatta arbetet. Detta instrument används för att bedöma risk, och det var sedan tidigare översatt till svenska och prövat i mindre skala i olika verksamheter. Översättaren hade också tagit kontakt med instrumentets upphovsrättsinnehavare, bland annat angående översättningen och återöversättningen, och därför såg arbetsgruppen ingen anledning att göra några förändringar i instrumentet.[17] Danger Assessment inkluderades således i sin redan existerande form.

Instrumentet kallas här Bedömning av farlighet (se bilaga 1d) och omfattar totalt 20 frågor som rör dels explicita, fysiska våldsuttryck, dels risken för att det förekommande fysiska våldet ska öka. Frågorna besvaras med ”ja” respektive ”nej”, men respondenterna kan också välja ”ej svar”, vilket minimerar det interna bortfallet. Svaren på frågorna summeras enligt en särskild mall, och utifrån den sammanlagda poängen görs en värdering av hur omfattande risken är för kvinnan ifråga. Denna sammantagna riskbedömning kan, tillsammans med det övriga bedömningsarbetet, fungera vägledande i samtal om kvinnans behov av stöd och hjälp.

[17] Ett av dessa försök gjordes i Norrtälje kommun. Inom ramen för detta arbete översattes instrumentet och man tog kontakt med upphovsrättsinnehavaren. När översikten genomfördes var översättningen ännu inte auktoriserad.

Resultat

I detta kapitel redovisas resultaten från den första psykometriska prövningen, reliabilitetstestet. Instrumenten redovisas var för sig, och sedan beskrivs instrumenten för fysiskt våld respektive psykisk utsatthet och hot utifrån frekvenser, instrumentens interna konsistens och test-retest-resultat. Instrumentet för att upptäcka våld (screening) har omarbetats efter prövningen, och för det redovisas endast de frågor som kommer att ingå i fortsättningen. Instrumenten som riktar sig till barn som bevittnat våld har endast använts för ett fåtal barn och dessutom inte med test och retest, och därför är informationen om dem mycket kortfattad. Båda instrumenten är dock internationellt väl utprövade.

I detta läge har arbetsgruppen inte begärt några andra uppgifter kring dem som besvarade instrumenten. Det är viktigt att bevara anonymiteten hos kvinnorna, och om man begär uppgifter om olika bakgrundsvariabler riskerar anonymitetsgraden att minska.

Instrumenten har valts och formgivits för att fokusera på våldsutsatta kvinnor och barn. Bedömningsinstrument kan utformas på olika sätt, exempelvis som bredare kartläggande instrument för flera livsområden som tillsammans ger en helhetsbild av personens situation. Sådana instrument är lämpliga att använda när problembilden är oklar och mångfacetterad och flera faktorer inverkar på livssituationen. Bedömningsinstrument kan också vara fokuserade på ett särskilt problemområde för att ge en djupare och tydligare bild av ett definierat problem. Instrumentet består då av flera detaljfrågor som koncentrerar sig till problemet. Detta är den vanligaste formen av standardiserade bedömningsinstrument och det är också den typen som har prövats i detta uppdrag. Sådana instrument ska helst användas när ett problem har uppenbarat sig i en bredare kartläggning. Sättet att administrera dem kan se olika ut, men det är vanligt att använda intervjuer, professionella skattningar, självskattningar och observationsscheman. Det är främst självskattningsinstrument som har utvecklats i detta projekt för våldsutsatta kvinnor. När det gäller barnen används både intervjuer och självskattningar, beroende på barnets ålder.

Statistiska beräkningar med faktoranalys har använts för att analysera ett par instrument, och då finns det regler för hur många som bör ha svarat vid ett visst antal frågor. Här innehåller instrumenten ett ganska stort antal frågor medan relativt få kvinnor har ingått i studien. Någon regelrätt faktoranalys rapporteras därför inte även om materialet visar den interna konsistensen i respektive instrument. Instrumenten ska alltså inte betraktas som färdigkonstruerade utan det behövs ytterligare psykometriska tester för att bekräfta instrumentens tillförlitlighet.

Att upptäcka våldsutsatthet: screeninginstrumentet

Sammanlagt har 49 personer intervjuats med screeninginstrumentet och det har främst använts vid mottagningsenheter för försörjningsstöd och vid missbruksenheter.

Den praktiska användningen av instrumentet har visat sig vara komplicerad. För det första tyckte både socialarbetare och klienter att det var alltför långt, För det andra ansågs det vara för begränsat när det gäller tid eftersom instrumentet huvudsakligen gäller olika händelser under det *senaste året*. I många fall kan erfarenheterna ligga längre tillbaka än så men ändå ha betydelse för klientens aktuella situation. På grund av de påtalade problemen har arbetsgruppen börjat utveckla ytterligare en, påtagligt kortare, version av instrumentet (se bilaga 1g). De frågor som återstår är direkta frågor om upplevelser av fysiskt våld, psykisk utsatthet och sexuella övergrepp tidigare i livet och under det senaste året, om klientens relation till förövaren, om hon eller han är rädd för förövaren och om de har någon kontakt vid utredningstillfället.

Detta instrument har inte genomgått några tester, så de frekvenser som presenteras i kommande kapitel gäller därför de fem jämförbara frågorna i det tidigare beskrivna instrumentet.

Screeninginstrumentet ska framför allt användas inom olika delar av socialtjänsten när handläggaren eller behandlaren får indikationer på att personen har varit utsatt för våld, och när man inte använder något annat instrument som innehåller kartläggande frågor om våld. Det betyder att instrumentet inte är lämpligt att använda vid inledningen av en kontakt. Klienten och den professionella bör ha en någorlunda etablerad kontakt, och efter andra eller tredje mötet kan det vara lämpligt att besvara frågorna om det inte har funnits några tidigare tecken på våldsutsatthet. Det gör att personer som kommer tillfälligt för t.ex. ekonomiskt bistånd inte behöver svara på frågor om våldsutsatthet. Om det dock visar sig att klienten behöver det ekonomiska biståndet under en längre tid finns det anledning att screena för våld, liksom för andra omständigheter som kan påverka möjligheterna till egen försörjning. Det är också på det sättet instrumentet i huvudsak har använts hittills i prövningen, det vill säga när handläggaren har sett tecken på att våld kan ha förekommit.

Av de 49 kvinnor som har besvarat frågorna uppgav 42 att de har blivit utsatta för någon form av våld under sin livstid, i första hand av en nuvarande eller före detta partner. Under det senaste året har 27 personer blivit utsatta för fysiskt våld och 36 för psykiskt våld. Betydligt färre har utsatts för sexuellt våld: sju personer. Av de elva kvinnorna med någon form av funktionsnedsättning hade endast en hindrats från att använda något hjälpmedel, och två hade vägrats hjälp av en anhörig eller någon annan person.

Fysiskt våld

Instrumentet som fokuserar på fysiskt våld har i sin helhet besvarats av 60 kvinnor, och i 26 fall gjordes en upprepad mätning.

I detta skede ska instrumentet främst ge en beskrivning av det fysiska våldet som kan ligga till grund för ett samtal mellan den professionella och kvinnan om hennes behov av stöd och hjälp. Instrumentet är av självskatt-

ningstyp, vilket innebär att kvinnorna själva fyller i det. Det har formen av en skala med 35 påståenden (här kallade frågor) om olika saker som kvinnan kan svara att det aldrig har hänt, att det har hänt enstaka gånger eller att det har hänt upprepade gånger. Frågorna i skalan rör det fysiska våldet, från knuffar och fasthållning till svåra angrepp som stryptag och skador som kräver sjukhusvistelse.

Kvinnan har också fått skatta sin rädsla, om hon anser att det finns någon fara för hennes fysiska hälsa samt om hon har någon kontakt med förövaren. Det behövs ytterligare prövningar för att kunna formulera gränser för när situationen innebär en stor risk för fortsatt våld eller ett hot om livet.

Frekvenser

I tabellen (bilaga 2a) framgår att de flesta typer av våldssituationer förekommer i högre eller lägre grad. Bland de 60 kvinnorna var det få som hade utsatts för vapenvåld (pistol eller kniv) samt handlingar för att bränna eller sticka kvinnan med något föremål. Endast två kvinnor uppgav att de någon gång hade utsatts för handlingar för att bränna eller sticka dem med ett föremål, och fem kvinnor hade upplevt det vid upprepade tillfällen. De vanligaste våldshandlingarna är knuffar, fasthållning och slag mot armar och kropp. Mellan 18 och 43 procent uppgav att dessa typer av händelser har skett någon gång, och mellan 15 och 50 procent att de har skett upprepade gånger. Det var mindre vanligt med mycket allvarliga handlingar såsom kvävningsförsök, stryptag, dråpförsök samt generellt skador som kräver omplåstring och sjukhusvård. Mellan 12 och 27 procent uppgav att detta har skett någon gång och mellan 3 och 17 procent att det har skett upprepade gånger. Resultatet skulle kunna tolkas som att antalet drabbade minskar ju grövre våld det gäller. Socialtjänsten bör beakta alla former av fysiskt våld, men när det gäller insatser för att stödja och skydda bör man ändå skilja mellan våld och grovt våld. I det sammanhanget bör man också ta hänsyn till kvinnans egen uppfattning om sin situation.

Kvinnorna har också fått uppge i vilken relation de har stått till förövaren, och i drygt 60 procent av fallen gällde det en före detta partner. I drygt 30 procent av fallen var det en nuvarande partner och i de övriga fallen hade kvinnan någon annan relation till förövaren som till exempel var en tillfällig bekant, en förälder eller ett syskon.

I instrumenten finns följdfrågor till kvinnorna som rör ifall de upplever att våldsutövaren utgör en fara för deras liv. På en skala 0–5, där 0 är ”inte farligt” och 5 innebär ”extremt farligt” valde 24 procent det senare alternativet, och de anser alltså att deras liv är i fara. 17 procent placerade sig nära ”extrem fara” på skalan. 24 procent ansåg att det inte var någon fara och 25 procent placerade sig i mitten och närmare 0. Fyra av tio kvinnor i studien är alltså oroliga för att förövaren ska ta deras liv (se tabell 2).

En annan fråga handlar om kvinnornas eventuella rädsla för förövaren, på en motsvarande skala. Hälften var så rädda att de valde alternativ 5 (30 procent) eller 4 (20 procent) på skalan. 15 procent uppgav att de inte är rädda och de övriga befann sig i mitten eller nära 0.

Tabell 2. Andel kvinnor som upplever fara för livet och rädsla för förövaren (procent)

Skalsteg	Fara för livet n = 54	Rädsla för förövaren n = 56
0 Ej fara/ej rädsla	24	15
1	9	9
2	7	14
3	18	12
4	17	20
5 Extrem fara/ extrem rädsla	24	30

De 60 kvinnorna fick också svara på om de har någon kontakt med förövaren, och drygt var fjärde (27 procent) svarade att de inte har någon kontakt längre. De övriga har någon form av kontakt, 25 procent bor ihop med förövaren och 20 procent träffar honom eller henne på grund av att de har gemensamma barn. En del svarade att de träffar förövaren i samband med vårdnadstvister eller bodelning. Några är förföljda (7 procent) och några har en vänskapskontakt (10 procent).

Reliabilitet – intern konsistens

Eftersom antalet respondenter är så litet gick det inte att göra en helt tillförlitlig faktoranalys. En bearbetning av instrumentets interna konsistens visar dock ett värde på 0,925 mätt med Cronbachs alpha-korrelationskoefficient avseende de 35 frågorna. Ett riktmärke för en väl godkänd gräns är 0,70, vilket resultatet alltså väl överstiger.[18] Den höga överensstämmelsen mellan frågorna är positiv eftersom det tyder på att frågorna faktiskt mäter samma sak (fysiskt våld), men samtidigt är det viktigt att inte ha alltför många frågor i ett instrument. En del frågor bör kanske slås ihop för att minska den slutliga skalans längd.

Test-retest-resultat

Test-retest-prövningen av instrumentets reliabilitet gjordes genom att upprepa mätningen efter cirka 14 dagar och därmed undersöka om svaren på frågorna överensstämmer vid de två mättillfällena. Instrumentet visade sig ha hyfsad till mycket god stabilitet över tid. Korrelationen mätt med Pearsons korrelationskoefficient[19] visade ett lägsta värde på 0,563 (svaret ”Hållit fast mig”) och ett högsta värde på 0,970 (svaret ”Tryckt ner mig på golvet”). Medelvärdet för samtliga frågor var 0,799.

[18] En Cronbachs alpha-koefficient på 0,6–0,7 tyder på acceptabel reliabilitet (intern konsistens), och 0,8 är ett bra resultat. Högre reliabilitet (0,95 eller högre) är inte nödvändigtvis önskvärt eftersom det kan tyda på att det finns överflödiga frågor (Cronbach 1951)

[19] Pearsons korrelationskoefficient , r, är ett vanligt mått på överensstämmelsen mellan två mättillfällen. Värden upp till 0,290 bedöms som låga, värden 0,300 till 0,490 är medelgoda medan höga värden ligger över 0,500 (Cohen 1988).

När det gäller de subjektiva måtten på kvinnornas upplevelser av hur farlig situationen var för deras fysiska hälsa visade test-retest-resultaten en korrelationskoefficient på 0,763, och 0,618 för deras rädsla.

Psykisk utsatthet och hot

Instrumentet med frågor kring psykisk utsatthet och hot har samma form som instrumentet för fysiskt våld. Det innehåller 60 frågor och behandlar många olika pressande och kränkande situationer som en person kan råka ut för utan att det gäller direkt fysiskt våld, som kränkningar, kontroll, hot och trakasserier. Frågorna bygger på tidigare psykometriskt testade instrument, men de kompletterades med ytterligare frågor efter den första relevansprövningen. Det psykiska våldet tar sig många olika uttryck och det är viktigt att ett instrument av den här typen täcker många situationer som kan inträffa och som svarspersonerna kan känna igen. Den första psykometriska prövningen kan dock indikera att antalet frågor kan minska.

Instrumentet har besvarats av 70 kvinnor, och en upprepad mätning har skett i 28 fall. I de flesta fall var förövaren en före detta partner (63 procent), och 33 procent uppgav att det gäller deras nuvarande partner. Enstaka kvinnor uppgav båda dessa alternativ eller någon annan närstående. Även i detta instrument har kvinnan fått uppskatta sin grad av rädsla och huruvida hon anser att det finns någon fara för hennes psykiska hälsa samt om hon nu har kontakt med förövaren. Drygt 50 procent såg sin situation som farlig för den psykiska hälsan, och var femte som extremt farlig. Drygt hälften var också mycket rädda för den som utövar det psykiska våldet (se tabell 4).

Tabell 3. Andel kvinnor som upplever fara för sin psykiska hälsa och rädsla för förövaren (procent)

Skalsteg	Fara för psykisk hälsa n = 67	Rädsla för förövaren n = 69
0 Ej fara/ej rädsla	6	17
1	3	4
2	6	10
3	17	13
4	33	24
5 Extrem fara/ extrem rädsla	19	30

En majoritet av kvinnorna hade vid undersökningstillfället kontakt med förövaren, på grund av att de har gemensamma barn (26 procent), bor ihop (25 procent) eller har ett vänskapligt förhållande (11 procent). Ett fåtal även på grund av att de är förföljda av förövaren.

Frekvenser

De vanligaste kränkningarna och trakasserierna som kvinnorna har utsatts för är anklagelser, lögner, ignorering, förolämpningar, våld mot materiella

ting samt hotelser om våld i gester och ord. Däremot är det betydligt mindre vanligt att kvinnan utsätts för hinder av olika slag eller att barnen hotas, även om det förekommer i några fall. Mer än hälften har varit utsatta för olika typer av förföljelser, och det förekommer även att personer i kvinnans omgivning har hotats (se bilaga 2b).

Reliabilitet – intern konsistens

På samma sätt som med instrumentet för fysiskt våld har arbetsgruppen analyserat svaren för att undersöka hur de 60 frågorna korrelerar med varandra. Även i detta fall blev värdet på Cronbachs alpha mycket högt (0,944), vilket tyder på en hög intern konsistens. Det innebär att frågorna hänger ihop och faktiskt mäter samma sak (psykisk utsatthet och hot). För att minska antalet frågor i instrumentet krävs dock samma fortsatta prövning som när det gäller fysiskt våld.

Test-retest-resultat

Test-retest-prövningen av instrumentets reliabilitet gjordes genom att upprepa mätningen efter cirka 14 dagar för att se om svaren på frågorna överensstämmer vid de två mättillfällena. Detta instrument gav något lägre resultat än instrumentet för fysiskt våld, och korrelationen (det vill säga överensstämmelsen) varierade mellan 0,369 (svaret ”Inte bidragit till familjens ekonomi”) och 0,957 (svaret ”Hotat att skada sig själv eller begå självmord om jag lämnar relationen”). Resultaten visar alltså medelgod till god överensstämmelse över tid.[20] Den genomsnittliga korrelationen var 0,669.

Test-retest-resultaten visar höga korrelationsvärden: 0,865 respektive 0,806, för kvinnornas upplevelse av hur farlig situationen är för deras psykiska hälsa respektive om de är rädda för förövaren.

Farlighetsbedömning

Det instrument som på svenska kallas ”Frågeinstrument för bedömning av farlighet” (Danger Assessment) är ett riskbedömningsinstrument som i sin ursprungliga amerikanska version går ut på att beräkna risken för att kvinnan ska utsättas för ytterligare våld. Risken beräknas i fyra olika nivåer, från låg risk till extrem fara. Detta instrument är sedan tidigare översatt till svenska och återöversatt till engelska inom ramen för kvinnofridsarbetet i Norrtälje kommun, men det är inte psykometriskt prövat i Sverige. Instrumentet innehåller 20 frågor, varav 19 ingår i riskanalysen. Några av frågorna liknar de som ingår i instrumenten för fysiskt våld och psykisk utsatthet och hot, men de är mer komprimerade och dessutom sammanställda utifrån empirisk forskning om riskfaktorer för ökat våld mellan man och kvinna. Detta instrument är alltså i första hand avsett för en parrelation och har använts när man anser att kvinnan faktiskt är utsatt för en ökad risk, bland annat för kvinnor som har utsatts för kollektivt våld (hedersrelaterat våld).

[20] Sju av frågorna korrelerade med värden under 0,290 och ingår inte i den nämnda variationen. Det rör frågorna 1, 2, 4, 18, 56 och 60 i instrumentet (se bilaga 1c).

I reliabilitetsprövningen ingår 48 kvinnor, och en upprepad mätning har skett i 15 fall. Arbetsgruppen har inte gjort någon analys av test-retest-prövningen eftersom det var alltför få som besvarade instrumentet i en andra mätning. Man har dock analyserat skalan för att bedöma instrumentets interna konsistens, det vill säga att frågorna korrelerar med varandra när det gäller risk för kvinnan, och då visade resultatet 0,70 för hela skalan. Det får anses vara tillfredsställande med tanke på det begränsade antalet kvinnor i mätningen.

För att pröva risknivåerna krävs någon form av validitetsprövning även i Sverige.

Frekvenser

Kvinnorna som har besvarat detta instrument angav svartsjuka, kontroll och förföljelse som de vanligaste handlingarna av våldskaraktär (se bilaga 2c), vilket stämmer med svaren från kvinnorna i de två karaktärsinstrumenten. Dessa kvinnor beskrev dock också att våldet har ökat under det senaste året. Uppgifterna om förövarens drog- och alkoholbruk visar även att nästan hälften använder droger och drygt hälften dricker sig berusade på alkohol på ett problematiskt sätt. I ungefär hälften av fallen var förövaren arbetslös. Det är mindre vanligt att kvinnan har blivit slagen under graviditet, att förövaren har tillgång till skjutvapen och att barnen har hotats av förövaren.

En riskkalkyl ingår i instrumentet, och en sammanräkning visar att 73 procent upplevde att de var utsatta för allvarlig eller extrem fara. Med andra ord har dessa kvinnor ett stort behov av skydd från socialtjänsten eller rättsväsendet. Denna riskbedömning måste dock vägas samman med annan informationsinsamling hos socialtjänsten. Ett standardiserat bedömningsinstrument är aldrig exakt, utan det ger bara en indikation på en situation och ett problem som bör följas upp.

Barn som har bevittnat våld

Två instrument har prövats för att användas med barn som har bevittnat våld: dels ett intervjuinstrument för yngre barn, dels ett självskattningsinstrument för äldre barn (se bilaga 1f och 1g). Båda instrumenten är av amerikanskt ursprung och har översatts inom ramen för detta projekt. De få prövningar som har genomförts visar att frågorna är relevanta och att instrumenten ger ett bra underlag för fortsatta samtal med barnen. Intervjuinstrumentet är inte enbart inriktat på frågor om våld i familjen utan det handlar om flera problem som kan göra barn oroliga när det gäller deras mamma eller pappa, t.ex. sjukdom, arbetslöshet, skador, våld, ilska, skrämsel med mera. Barnet svarar på 18 korta och enkla frågor för respektive förälder.

Det instrument som riktar sig till större barn (10–18 år) är betydligt mer omfattande och innehåller cirka 30 frågor om barnets erfarenheter av våld och reaktioner på våld i hemmet. Det finns också ett antal frågor som rör ifall barnet själv har utsatts för någon form av psykiskt eller fysiskt våld. Instrumentet har ibland uppfattats som alltför omfattande, och några barn orkade inte besvara alla frågor. I instrumentet finns också frågor om att bevittna och komma i kontakt med annat våld, t.ex. i skolan och i närområdet.

Endast åtta barn har intervjuats med det instrument som riktar sig till yngre barn, och åtta har svarat på det mer omfattande instrumentet (10 år och uppåt), enskilt eller som en intervju. Enligt användarna har instrumenten fungerat bra och barnen har som regel haft lätt att förstå frågorna. Antalet barn är dock för litet för att göra några statistiska analyser och instrumentet kommer att ingå i kommande prövningar.

Diskussion

En generell användning av standardiserade bedömningsinstrument gör det lättare att bedöma klientens problem, och därmed blir bedömningen mer likartad var man än söker hjälp. Syftet med detta arbete har varit att utveckla sådana instrument.

Instrumenten bygger i stor utsträckning på instrumenten i den kunskapsöversikt som föregick arbetet och som rapporterades den 1 december 2008. Tre instrument är översatta och prövade med mindre anpassningar från sin ursprungliga form – de två instrumenten för barn som har bevittnat våld och frågeinstrumentet för att bedöma farlighet. Tre instrument har konstruerats av IMS efter internationella förebilder med psykometriskt prövad grund, och med hjälp av synpunkter från praktiskt verksamma inom socialtjänsten. Det rör sig om ett screeninginstrument med ett antal frågor för att upptäcka våldssituationer samt två instrument för att karaktärisera det fysiska våldet och den psykiska utsattheten med eventuella hot. I början av 2009 undersöktes om frågorna var relevanta och formulerade på ett förståeligt sätt, och efter det inleddes den psykometriska prövningen i maj 2009.

Arbetet med att utveckla svenska standardiserade bedömningsmetoder har mottagits väl i socialtjänstens praktiska verksamhet, och det finns inget generellt ifrågasättande av den systematiska metoden. Många är dock ovana med att använda standardiserade bedömningsmetoder, och för några har det tagit längre tid att påbörja arbetet med instrumenten. Rent allmänt har det tagit längre tid än beräknat att introducera instrumenten för socialarbetare och få alla att använda dem i det dagliga arbetet. Alla deltog inte heller vid de verksamheter där instrumenten har prövats, dels på grund av osäkerhet, dels på grund av en pressad tidssituation. Därför har instrumenten testats på färre kvinnor och barn än planerat. Det åskådliggör de problem som finns med ett utvecklingsarbete som inkluderar en klinisk undersökningsgrupp, det vill säga en grupp som faktiskt ingår i målgruppen[21]. Dessutom är tiden för datainsamlingen en anledning till att inte fler har testats. För att kunna färdigställa rapporten till utsatt datum gjordes en större del av datainsamlingen under semesterperioden.

De instrument som beskriver våldets karaktär har prioriterats i studien så att de kunde genomgå de första utvecklingsstegen. Instrumentet för att bedöma farlighet (riskbedömning) har inte använts i samma utsträckning, men det är å andra sidan väl testat internationellt.

Sammantaget betyder det att resultaten som redovisas i denna rapport delvis är preliminära. Frågorna som ingår i de två huvudsakligen testade instrumenten har dock visat sig samvariera på ett signifikant sätt, och de

[21] Man brukar skilja mellan klinisk grupp och normalgrupp. Den senare innefattar personer ur normalpopulationen.

resultaten kommer att ligga till grund för det fortsatta utprövningsarbetet. Test-retest-prövningen har också visat övervägande goda resultat, vilket tyder på en någorlunda stabilitet över tid. När det gäller psykisk utsatthet och hot har några frågor visat lägre värden, och därför krävs ytterligare revidering av särskilt det instrumentet. Samtidigt visade jämförelsen av två mättillfällen en god överensstämmelse när det gäller kvinnornas subjektiva upplevelser av hur farlig deras situation var samt hur rädda de var för förövaren. Sammantaget har utvecklingsarbetet av de båda instrumenten hittills gett uppmuntrande resultat inför det fortsatta arbetet.

Enligt de handläggare och bedömare som har använt instrumenten var kvinnorna som besvarade frågorna positiva och fick en bild av vad de har varit utsatta för. Kvinnans svar ledde sedan till diskussioner om möjliga stöd- och skyddsinsatser.

De två barninstrumenten har endast prövats med ett fåtal barn som har bevittnat våld, vilket har flera orsaker. Barnen kommer inte alltid till tals vid våldssituationer, och det finns inga uppgifter om hur ofta det händer. I vissa fall genomförs också samtal med barn andra verksamheter än de som har kontakt med de vuxna. Dessa verksamheter har också haft ett större motstånd mot att använda särskilda instrument i stället för mer ostrukturerade samtal. Ett av barninstrumenten används dock inom den empiriska studie vid Socialstyrelsen som utvärderar verksamheter för barn som har bevittnat våld, och i det sammanhanget uppfattas instrumentet som vetenskapligt tillförlitligt. Båda instrumenten är översatta från engelska och psykometriskt prövade internationellt, och när de används har båda visat sig vara goda redskap i samtal med barnen. Det behövs dock ytterligare prövningar för att de ska betraktas som kvalitetssäkrade.

I uppdraget till Socialstyrelsen betonas några grupper som särskilt ska beaktas i projektet. De konstruerade instrumenten fokuserar på kvinnor som utsätts för våld och därmed bör de flesta frågor passa även för dessa grupper. I screeninginstrumentet som används i början av en kontakt är två frågor särskilt riktade till kvinnor med funktionsnedsättningar och äldre kvinnor: om förövaren undanhåller hjälpmedel, till exempel hindrar kvinnan från att komma till sin rullstol, och/eller vägrar att hjälpa henne med behov som medicinering, mat och påklädning.

När det gäller kvinnor med missbruk kan förövaren mycket väl vara en tillfällig bekant, och alltså inte alltid en närstående. Av bland annat det skälet har formuleringarna blivit mer allmängiltiga än att enbart handla om en närstående. Möjligheten att benämna förövaren och de neutrala formuleringarna i frågorna bör tillgodose de särskilda omständigheterna. Instrumentet för att upptäcka våld (screening) är även det formulerat så att frågorna kan gälla andra än närstående. Övergripande frågor om våldsutsatthet finns dessutom i andra instrument som är direkt riktade till personer med missbruksproblematik, till exempel ASI som används i ungefär hälften av alla kommuner samt DOK som används i särskilda verksamheter och på SiS-institutioner.

Även kvinnor av olika etnicitet har kunnat beskriva våldet utifrån instrumenten utan några problem, men i vissa fall har man behövt använda en tolk. En del frågor kan dock vara känsliga och plågsamma, och vissa tycker att det är svårt att svara på dem med hjälp av en mellanhand som de kanske

inte litar på. I ett kommande arbete bör därför instrumenten översättas till andra språk, vilket enligt de professionella skulle underlätta för dessa kvinnor att besvara dem.

I detta läge används instrumenten framför allt som underlag för samtal mellan professionella och klienter, för att diskutera den situation som klienten befinner sig i och vilken insats som är lämplig. Dessutom dokumenteras våldet på ett sådant sätt att det går att se om det motsvaras av en brottsrubricering och då ska polisanmälas. Nyttan kan alltså beskrivas som att man får ett tydligare och mer enhetligt underlag, eftersom klienterna får ta ställning till samma frågor och därmed kan ge likartad information till den professionella. Det återstår dock mycket arbete innan man kan göra någorlunda tillförlitliga bedömningar om risk med hjälp av instrumenten.

I studien engagerades ett antal samordnare för att lokalt sköta information och datainsamling i olika kommuner och verksamheter. Den strategin valdes för att få en geografisk spridning av ärendena och för att underlätta kontakten med verksamheterna. Arbetsgruppen fick dock mindre kontroll över till exempel antalet inkommande klienter och urvalsförfarandet. Alternativet hade varit att engagera färre verksamheter inom ett mindre område, vilket inte hade gjort det lättare att generalisera resultaten. I utvecklingsarbetet fram till ett slutgiltigt instrument blir det viktigare med kontroll över svarsfrekvensen i valideringsarbetet, och det blir alltså nästa moment.

Samordnarna har också haft problem med det krav på individuellt samtycke som gäller för hela projektet. Enligt samordnarna var det inte många som direkt nekade till att medverka, men det förekom att kvinnor avböjde när de blev tvungna att lämna sitt skriftliga medgivande till att delta. Emellertid finns bara andrahandsuppgifter om detta och arbetsgruppen har inte gjort några faktiska bortfallsanalyser i detta skede. Det kan dock inte uteslutas att de kvinnor som inte ville medverka är mer utsatta än andra och kanske känner en mer påtaglig rädsla för förövaren. Sådana variabler kan i sin tur vara vanligare i vissa grupper av våldsutsatta kvinnor än i andra.

Eftersom antalet respondenter är färre än beräknat bör de psykometriska analyserna betraktas som preliminära. De verkar dock ha gett rimliga resultat. I flera fall var det omöjligt att göra test-retest-analyser eftersom kvinnorna inte kom på fler besök och därmed inte heller kunde fylla i instrumentet en upprepad gång.

Det fortsatta arbetet

IMS utvecklingsarbete fortsätter under 2010 med ytterligare datainsamlingar och analyser av instrumentens frågestrukturer. Bland annat kommer antalet frågor att minskas för att bedömningsinstrumenten ska vara så enkla att använda som möjligt. I anslutning till det arbetet författas en manual som innehåller information om hur instrumentet ska användas. Om dessa prövningar ger tillfredsställande resultat bör någon form av utbildning i bedömningsinstrumenten planeras.

Därefter inleds arbetet med att värdera bedömningsinstrumentens förmåga att mäta det de ska mäta (validitet). Validiteten kan prövas på flera olika sätt, vanligtvis genom att jämföra det med något annat etablerat instrument, eller genom en så kallad klinisk bedömning eller en uppföljning av individer

över tid. Detta arbete är det mest komplicerade och tidskrävande och beräknas pågå i flera år. I ett senare skede ska Socialstyrelsen också normera bedömningsinstrumentet.

Utvecklingsarbetet kommer att ske tillsammans med de kommuner och verksamheter som redan har medverkat. För de instrument som riktar sig till barn som bevittnar våld är det dock en stor utmaning att få kontakt med tillräckligt många barn.

Referenser

Anttila, S., Ericson, C., Glad, J., Fredriksson, M., Olofsson, H., Smedslund, G., Klingspor, K. & Hydén, M. (2006). *Utfall och effekter av sociala metoder för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen, IMS.

Brottsförebyggande rådet (2005). *Våldtäkt. En kartläggning av polisanmälda våldtäkter*. Rapport 2005:7. Stockholm: Fritzes.

Brottsförebyggande rådet (2009). *Kriminalstatistik 2008*. Rapport 2009:17. Stockholm: Fritzes.

Brunnberg, E. & Pećnic, N. (2007). Assessment Processes in Social Work With Children at Risk in Sweden and Croatia. *International Journal of Social Welfare, 16*, 231–241.

Cohen, J.W. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd edn.). Nillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Cronbach, L.J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika,* 16(3), 297–334.

Ds. 2004:56. *Barnen i brottets skugga*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Ekbrand, H. (2006). *Separationer och mäns våld mot kvinnor*. Göteborg Studies in Sociology no 28. Göteborg: Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen.

Estrada, F. & Nilsson, A. (2004). Exposure to Threatening and Violent Behaviour Among Single Mothers. The Significance of Lifestyle, Neighbourhood and Welfare Situation. *British Journal of Criminology, 44 (2),* 168–187.

Glad, J. & Gustafsson, C. (2007). *Bedömningsmetoder – funktionshinder. Inventering av standardiserade bedömningsinstrument inom psykiatri och habiliteringsverksamhet*. Stockholm: Socialstyrelsen, IMS.

Grych, J.H., Jouriles, E.N., Swank, P.R., McDonald, R. & Norwood, W.D. (2000). Patterns of adjustment among children of battered women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 68,* 84–94.

Holmberg, C. & Stjernqvist, U. (2006). *Våldsamt lika och olika – om våld i samkönade parrelationer*. Stockholm: Stockholms universitet, Centrum för genusstudier.

Hydén, L-C. (1996). Att besluta om socialbidrag. Förändringar av beslut och attityder till socialbidrag 1990-1994. *Socialvetenskaplig tidskrift, 3 (3),* 180-194.

Hydén, L-C., Kyhle Westermark, P. & Stenberg, S-Å. (1995). *Att besluta om socialbidrag. En studie i 11 kommuner*. CUS-skrift 1995:1. Stockholm: Socialstyrelsen, Centrum för Utvärdering av Socialt arbete.

Jansson, L. & Jergeby, U. (2008). Systematisk bedömning. I: U. Jergeby (Red.), *Evidensbaserad praktik i socialt arbete* (138–159). Stockholm: Gothia.

Jergeby, U., Miranda, J. & Stranz, H. (2008). *Socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och deras barn. Kartläggning och identifiering av standardiserade bedömningsinstrument – delrapport till regeringen 20081201*. Stockholm: Socialstyrelsen, IMS.

Lindholm, M. (2002). *Att förebygga våld mot kvinnor i nära relationer* (Idéskrift # 9). Stockholm: Brå.

Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J. & Kalliokoski, A-M. (2001). *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning.* Stockholm: Fritzes.

Martinez-Torteya, C., Bogat, G.A., von Eye, A. & Levendosky, A.A. (2009). Resilience among Children Exposed to Domestic Violence: The Role of Risk and Protective Factors. *Child Development, 80 (2)*, 562–577.

Nilsson, L. (2002). *Våld i nära relationer. En kartläggning*. Rapport 2002:14. Stockholm: Fritzes.

Portwood, S.G. (1998). The Impact of Individuals' Characteristics, Victim's Gender and Case Assessments as Predictors of Professional Judgments in Child Protection. *Review of Psychology, 12,* 133–146.

Regeringens proposition. Prop. 2006/07:38. *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor.*

Regeringens skrivelse. Skr. 2007/08. Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade förhållanden.

Rying, M. (2007). Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. Rapport 2007:6. Stockholm: Fritzes.

Skårner, A. (2001). *Skilda världar? En studie av narkotikamissbrukares sociala relationer och sociala nätverk*. Skrift nr 2001:5. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.

Socialstyrelsen (2002). *"Tack för att ni frågar" – Screening om våld mot kvinnor*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2004). *Jämställd socialtjänst? Könsperspektiv på socialtjänsten.* Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2006). *Kostnader för våld mot kvinnor. En samhällsekonomisk analys.* Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 1999:97 *Socialtjänst i utveckling*. Stockholm: Fritzes.

SOU 2001:72. *Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda*. Stockholm: Fritzes.

SOU 2004:121. *Slag i luften. En utredning om myndigheter, mansvåld och makt*. Stockholm: Fritzes.

SOU 2006:65. *Att ta ansvar för sina insatser. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*. Stockholm: Fritzes.

Steen, A-L. (2003). *Mäns våld mot kvinnor – ett diskursivt slagfält: reflektioner kring kunskapsläget*. Forskningsrapport 131. Göteborg: Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen.

Sternberg, K.J., Baradaran, L.P., Abbott, C.B., Lamb, M.E. & Guterman, E.E. (2006). Type of violence, age, and gender differences in the effects of family violence on children's behavior problems: A mega-analysis. *Developmental Review, 26*, 89–112.

Stranz, H. (2007). *Utrymme för variation – om prövning av socialbidrag*. Rapport i socialt arbete, nr 119. Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete.

Stranz, H. & Wiklund, S. (kommande). Single mothers on social assistance: associations between general and targeted benefits for a risk group in the Swedish welfare system. (In progress).

Svensson, G. (2000). *Skälig levnadsnivå och goda levnadsvillkor. Bedömning i förvaltningsdomstolar och socialnämnder*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Sveriges Kvinnojourers Riksförbund (2005). *Barn på kvinnojour. En handbok från SKR.* Stockholm: Premiss förlag.

Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2007). *Using Multivariate Statistics* (5th Ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.* Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wallander, L. (2008). *Measuring Professional Judgements. An Application of the Factorial Survey Approach to the Field of Social Work* (diss.). Stockholm: Stockholms universitet, Sociologiska institutionen.

Wallberg, A-M. (2003). Socialtjänsten och mäns våld mot kvinnor. I: G. Heimer & B. Posse (Red.), *Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar* (97–130). Lund: Studentlitteratur.

Wiklund, S. (2006). *Den kommunala barnavården – om anmälningar, organisation och utfall* (diss). Stockholm: Socialhögskolan, Stockholms universitet.

Bilagor

Bilaga 1. Instrument

Bilaga 1 a.

Screeninginstrument för våld

Grundläggande frågor
Om kvinnan lever i en (kärleks-)relation, be henne svara på fråga 1 och 2. Om ej, börja med fråga 3:

1. Hur skulle du beskriva ditt förhållande rent allmänt? □ Ej aktuellt
□ Mycket spänt
□ Ganska spänt
□ Inte spänt alls

2. Hur löser du och din partner problem? □ Ej aktuellt
□ Med stora svårigheter/inte alls
□ Med vissa svårigheter
□ Utan svårigheter

3. Hur lever du?
□ sammanboende
□ ensamboende med barn
□ ensamboende utan barn
□ varierar (periodvis sammanboende)

4. Om kvinnan har barn:
antal barn _____
barnens ålder _____
barnens vistelseplats □ hos kvinnan (hela/merparten av tiden)
□ växelvis hos kvinnan/andra föräldern
(eller annan)
□ annan plats, var?
_____

5. I vissa fall (t ex vid familjerätten eller i andra miljöer där båda parter naturligt är närvarande samtidigt) kan kvinnan ha önskemål om att inte tala om kommande uppgifter med sin (fd) partner närvarande. Vill kvinnan besvara/diskutera frågorna enskilt?

□ ja
□ nej

Del 1

1*. Har du *någonsin* utsatts för någon form av våld eller annan kränkande behandling av någon närstående och/eller betydelsefull person?
□ Ja □ Nej

Om ja, av vem/vilka (relation, t ex partner, fd partner, förälder, släkting, annan)?

2 . När hände det senast?_____

3 . Är du nu rädd för ovan nämnda person/personer?

□ Ja □ Nej

Om ja, har du fortfarande kontakt med personen/personerna?

□ Ja □ Nej

4* Har du *under det senaste året* blivit slagen, sparkad, knuffad eller utsatts för något annat fysiskt våld av ovan nämnda person/personer?

□ Ja □ Nej

Om ja, ungefär hur många gånger?

_____

5*. Har du *under det senaste året* utsatts för någon form av kränkningar, trakasserier, hot eller varit föremål för annan psykisk utsatthet av ovan nämnda person/personer?

□ Ja □ Nej

Om ja, vad har du utsatts för?

_____

6* Har du *under det senaste året* utsatts för sexuellt tvång?

□ Ja □ Nej

Om ja, var det samma person/personer som ovan nämnts?

□ Ja □ Nej □ Ej aktuellt

7. Har du behövt söka läkarhjälp till följd av det fysiska våld, den psykiska utsatthet eller det sexuella tvång du utsatts för *under det senaste året*?

□ Ja □ Nej □ Ej aktuellt

Frågor till funktionshindrade och/eller äldre

8. Har du *under det senaste året* hindrats från att använda hjälpmedel som rullstol, käpp eller liknande av ovan nämnda person/personer?

□ Ja □ Nej

Nej, men av (ange vem/vilka, t ex vårdpersonal)_____

9. Har du *under det senaste året* vägrats hjälp med att ta din medicin, komma till badrummet, komma upp ur sängen, klä dig eller få mat/dryck av ovan nämnda person/personer?

□ Ja □ Nej

Vem/vilka? _____

Del 2

Närstående som avses i svaren (t ex nuvarande partner, fd partner, förälder, annan släkting):

_____

I det följande presenteras 9 påståenden om hur den/de närstående du nämnt kan få dig att känna dig. Varje påstående besvaras enligt en fyragradig skala. Vi ber dig fylla i de alternativ som stämmer för dig.

Påstående	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
1. Till och med i mitt eget hem får han/hon/de mig att känna mig otrygg	□	□	□	□
2. Jag skäms över de saker han/hon/de utsätter mig för	□	□	□	□
3. Jag försöker att hålla en låg profil, eftersom jag är rädd för vad han/hon/de skall göra annars	□	□	□	□
4. Det känns som om jag automatiskt beter mig på ett visst sätt mot honom/henne/dem	□	□	□	□
5. Jag känner mig som om jag vore hans/hennes/deras fånge	□	□	□	□
6. Han/hon/de får mig att känna mig helt maktlös, som om jag saknar kontroll över mitt liv och är helt försvarslös	□	□	□	□
7. Jag berättar inte för andra om hur jag har det, eftersom jag är rädd för vad som skall hända då	□	□	□	□
8. Det känns som om han/hon/de äger och kontrollerar mig	□	□	□	□
9. Han/hon/de har ett sätt att spänna ögonen i mig som skrämmer mig	□	□	□	□

Bilaga 1 b.

Förekomst av våld – fysiskt våld

De påståenden som följer handlar om olika sätt att utöva **fysiskt våld**. – *Vi ber dig svara på **om du blivit utsatt för något av detta** från någon **under det senaste året**. Det kan vara av en partner eller någon annan/några andra i din närhet. Vi ber dig försöka svara på alla frågor. Börja med att kryssa i vem/vilka som utövat våld.*

Nuvarande partner	Före detta partner	Förälder/föräldrar	Annan släk-ting/släktingar	Annan, ej släkting

Den/de personer som kryssats i ovan har:	**Aldrig**	**Någon gång**	**Upprepade gånger**
1. Knuffat mig			
2. Hållit fast mig			
3. Tryckt ner mig på golvet			
4. Skakat mig			
5. Kastat saker på mig			
6. Vridit om mina fingrar			
7. Vridit om min arm			
8. Nypt eller rivit mig			
9. Dragit mig i håret			
10. Bundit mig			
11. Bitit mig så illa att jag blödde eller fick blåmärken			
12. Bränt mig med cigarett eller annat föremål			
13. Slagit till mig med handflatan på armarna eller på kroppen			
14. Slagit till mig med handflatan i ansiktet eller på huvudet			
15. Slagit till mig med handens baksida			
16. Slagit mig med knytnäven på armarna eller på kroppen			
17. Slagit mig med knytnäven i ansiktet eller på huvudet			
18. Slagit mig med ett föremål			
19. Stuckit mig med vasst föremål			
20. Sparkat mig på armarna eller på kroppen			
21. Sparkat mig i ansiktet eller på huvudet			
22. Stampat på mig			
23. Slagit mig så hårt i ansiktet att jag blödde eller fick blåmärken			
24. Slagit mig så hårt på kroppen att jag blödde eller fick blåmärken			
25. Försökt kväva mig			
26. Tagit stryptag på mig			
27. Knivskurit mig			
28. Skjutit med pistol mot mig			
29. Gett mig skador som krävde omplåstring			
30. Gett mig skador som krävde akutvård			
31. Gett mig skador som krävde sjukhusvistelse			
32. Försökt döda mig			
33. Mina barn har varit i närheten då händelser inträffats			
34. Tvingat mig till sexuella handlingar mot min vilja (T ex samlag, samlagsliknande akter)			
35. Gjort mig väldigt illa när vi haft sex (t ex varit våld-			

sam, skadat mina bröst eller mitt könsorgan, etc.)			

36. Anser du att det våld du utsatts/utsätts för, är farligt för ditt liv? Ringa in den siffra som stämmer i ditt fall.	0 1 2 3 4 5 Inte farligt mycket farligt
37. Hur rädd är du för den personen/de personerna du nämnt? Ringa in den siffra som stämmer i ditt fall.	0 1 2 3 4 5 Inte rädd mycket rädd

38. Har du någon kontakt med den personen/de personerna du nämnt? **Ej svar** ____ N**ej**____ **Ja** _____
– **Om ja**, hur ser den kontakten ut?

_____

Bilaga 1 c.

Psykisk utsatthet och hot

De påståenden som följer handlar om olika sätt att vara psykiskt utsatt. – *Vi ber dig svara på **om du blivit utsatt för något av detta** från någon under det senaste året. Det kan vara av en partner eller någon annan/några andra i din närhet. Vi ber dig försöka svara på alla frågor. Börja med att kryssa i vem/vilka som det handlar om.*

Nuvarande partner	Före detta partner	Förälder/föräldrar	Annan släkting/släktingar	Annan, ej släkting

Den/de personer som kryssats i ovan har:	**Aldrig**	**Någon gång**	**Upprepade gånger**
1. Fattat alla viktigare beslut i familjen/ i relationen			
2. Kontrollerat alla pengar			
3. Påpekat att jag aldrig skulle klaramig utan honom/henne/dem			
4. Sagt att jag är tokig eller dum			
5. Sagt att jag är ful eller värdelös			
6. Kontrollerat eller haft synpunkter på mitt utseende (t.ex. kläder, smink)			
7. Ignorerat mig som om jag inte fanns till			
8. Hindrat mig från att söka sjukvård när jag behövt det			
9. Ljugit för mig			
10. Anklagat mig för sina problem			
11. Anklagat mig för sitt beteende			
12. Visat ilska över hur jag sköter sysslorna hemma (t ex. matlagning, städning)			
13. Inte bidragit tillräckligt till familjens ekonomi			
14. Kontrollerat mina tider och tvingat mig att redogöra för var jag hållit hus			
15. Krävt att jag håller mig hemma			
16. Kontrollerat eller begränsat min kontakt med min släkt eller mina vänner			
17. Kontrollerat eller begränsat mina telefonsamtal			
18. Hindrat eller förbjudit mig att gå till skolan eller att arbeta			
19. Hindrat mig från att få mat eller att sova			
20. Låst mig ute			
21. Låst mig inne			
22. Anklagat mig för att flirta eller ett ha förhållande med någon annan			
23. Anklagat mig för lögner			
24. Krävt sex oavsett om jag vill eller inte			
25. Hindrat eller förbjudit mig att använda preventivmedel			
26. Förolämpat mig inför mina barn eller andra			
27. Varnat mig för att lämna relationen			
28. Varnat mig för att berätta för andra om saker han/hon/de gjort			
29. Tagit mina barn utan min tillåtelse			

30. Hotat förstöra eller förstört saker som är viktiga för mig			
31. Kastat saker, bankat eller sparkat på väggar, dörrar eller möbler			
32. Skrikit åt mig			
33. Kallat mig fula ord			
34. Spottat på mig			
35. Hotat med att ta barnen ifrån mig			
36. Hotat med att skada sig själv eller begå självmord om jag lämnar relationen			
37. Hotat med att skada mina sällskapsdjur			
38. Hotat med att skada mina barn			
39. Hotat med att skada andra jag bry mig om			
40. Hotat med att slå mig			
41. Hotat mig med blicken eller med gester			
42. Hotat mig med kniv eller annat farligt föremål			
43. Hotat mig med pistol			
44. Hotat att döda mig			
45. Hotat mig via andra personer			
46. Hotat personer i min omgivning			
47. Kört vårdslös med bilen som hot			
48. Skadat mina husdjur			
49. Skadat mina barn			
50. Skadat andra personer i min omgivning			
51. Kommit till min bostad mot min vilja			
52. Terroriserat mig per telefon			
53. Skickat mig hotfulla e-post-meddelanden eller sms			
54. Spridit elakt skvaller om mig			
55. Hota med att avslöja saker som jag inte vill att andra ska veta om mig			
56. Kontaktat olika personer för att få information om mig			
57. Iakttagit eller förföljt mig			
58. Stulit eller tjuvläst min post			
59. Besvärat mig på min arbetsplats			
60. Vandaliserat mitt hem			

61. Anser du att det du utsatts/utsätts för, är farligt för din psykiska hälsa? Ringa in den siffra som stämmer i ditt fall.	0 1 2 3 4 5 Inte farligt Mycket farligt
62. Hur rädd är du för personen/ personerna du nämnt tidigare? Ringa in den siffra som stämmer i ditt fall.	0 1 2 3 4 5 Inte rädd Mycket rädd

63. Har du någon kontakt med den personen/de personerna du nämnt tidigare? **Ej svar** ____ **Nej**____ **Ja** _____
– **Om ja**, hur ser den kontakten ut?:
_____
_____

Bilaga 1 d.

Frågeinstrument för bedömning av farlighet (Riskbedömning)

I alla nära relationer där det finns våld, kan våldet bli grövre, farligare. Du får här ett frågeinstrument, som kan vara en hjälp för dig att bedöma hur farlig din situation är just nu. (Även om man aldrig kan förutsäga något helt bergsäkert.) Instrumentet är framställt med hjälp av många års forskning på området.
Bedömningen kan vara till stor nytta om du använder dig av Socialtjänstens lagstadgade skyldighet att ge våldsutsatta kvinnor hjälp.
Om du har barn så har du ännu starkare rätt att kräva att Socialtjänsten tar särskilda hänsyn till den risknivå du lever i. Fyll först i instrumentet och diskutera resultatet med din handläggare/behandlare.
Kom ihåg att du är själv den bästa experten på att bedöma din egen situation och dina behov!
Markera JA eller NEJ som svar för var och en av följande frågor. (”Han” betyder här din man, partner, ex-partner eller annan/andra som använder våld mot dig)

	Nej	Ja
1. Har det fysiska våldet blivit grövre och/eller kommit oftare det senaste året?		
2. Har han tillgång till något skjutvapen?		
3. Har du lämnat eller brutit relationen det senaste året? 3a. Om du aldrig levt med honom sätt kryss här___		
4. Är han arbetslös?		
5. Har han någon gång använt vapen eller hotat dig med ett dödligt vapen? 5a. Om ja, var detta vapen ett skjutvapen? ___		
6. Uppfattar du nu att du är under dödshot från honom?		
7. Har han klarat sig från att bli omhändertagen av polis pga våld mot dig?		
8. Har du barn som inte är hans?		
9. Har han någonsin tvingat dig till sex mot din vilja?		
10. Har han någonsin försökt kväva/strypa dig?		
11. Använder han droger som amfetamin, anabola steroider, kokain, benzodiazepiner, cannabis, ectacy, poppers, etc eller blandningar?		
12. Dricker han sig berusad på alkohol på ett problematiskt sätt?		
13. Kontrollerar han det mesta eller allt vad du gör, vilka vänner eller släktingar du träffar, hur du använder dina eller era gemensamma pengar, hur du använder bilen, telefonen etc.? 13a. Om han försöker, men du inte låter honom göra det, sätt kryss här: ___		
14. Är han ständigt svartsjuk på ett sätt som du uppfattar som våldsamt? (T.ex. att han säger saker som: “åldrig att jag låter dig vara ihop med någon annan än mig”.)		
15. Har han slagit dig när du varit gravid? 15a. Om du inte varit ihop med honom när du varit gravid, sätt kryss här:___		
16. Har han någon gång försökt eller hotat att begå självmord?		
17. Hotar han att skada dina barn? Om du inte har några barn, sätt kryss här: ___		
18. Tror du att han är kapabel att döda dig?		
19. Förföljer den personen dig? (t.ex. genom att förstora saker som är dina, spionera dig, telefon/ sms/e-post terroriserar dig)		

Har du övervägt att, hotat med eller försökt att ta ditt eget liv?	Nej	Ja	Ej svar

Poängsystem för bedömning av farlighet.

Lägg ihop antalet JA-svar fr o m fråga 1 t o m fråga 19	……..	
Lägg till 4 poäng för JA-svar på fråga 2		……..
Lägg till 3 poäng för JA-svar på frågorna 3 och 4		……..
Lägg till 2 poäng för JA-svar på frågorna 5, 6 och 7		……..
Lägg till 1 poäng för JA-svar på frågorna 8 och 9		……..
SUMMA		……..
Dra av 3 poäng om fråga 3 A är ikryssad	……..	
TOTAL SUMMA		

OBSERVERA ATT SVAR PÅ FRÅGA 20 INTE SKA INKLUDERAS I BERÄKNINGEN

Risknivåer:

Risknivå 1	- 8 poäng	*Risk för ökad farlighet är varierande*
Risknivå 2	8 – 13 poäng	*Ökad farlighet råder*
Risknivå 3	14-17 poäng	*Allvarlig fara råder*
Risknivå 4	18 poäng eller mer	*Extrem fara råder*

Rekommendationer för säkerhetsplanering (enligt amerikanska förhållanden (bör ändras för svenska förhållanden)

Risken för ökad farlighet är varierande
Genomför rutinmässig säkerhetsplanering och uppföljning.
Informera om att risknivån plötsligt kan öka.
Understöd klienten att lita på sina intuitiva känslor om ökad fara.
Informera om tillämpliga varningssignaler för ökad risk.
Understryk vikten av vaksamhet inför att nya riskfaktorer kan tillkomma.

Ökad farlighet råder
Noggrann säkerhetsplanering och förtätad uppföljning är nödvändig.
Understryk att riskfaktorerna visar på ökande farlighet.
Understryk vikten av vaksamhet inför att nya riskfaktorer kan tillkomma.
Informera om möjligheter att få skyddat boende

Allvarlig fara råder
Informera klienten om att riskfaktorerna visar att allvarlig fara för föreligger.
Driv med kraft och tydlighet på så att kontinuerlig säkerhetsplanering utförs och följs upp.
Kommunicera om möjligt med åklagare, målsägarbiträden, socialtjänst etc. , så att den utsattas säkerhet beaktas och så att mesta möjliga kontroll på förövaren kan etableras.
Informera om möjligheter och vikten av att få skyddat boende

Extrem fara råder
Koncentrera ansträngningarna på att få förövaren under kontroll av tillgängliga rättsliga tvångsåtgärder.
Genomför kontinuerlig och utökad kartläggning av riskläge och säkerhetsplanering.
Informera om möjligheter och den ökade vikten av skyddat boende.
Om klienten redan använder skyddat boende, gör insatser för att det vidmakthålls.
IMS 09/2

Bilaga 1 e.

Barns oro för familjen

Barns oro för familjen består av ett antal situationer som ett barn kan vara orolig eller rädd för i relation till någon vuxen i familjen. Frågorna ställs via intervju och formuleras utifrån barnets förståelsenivå. Det är alltså inte nödvändigt att fråga exakt som det står i instrumentet, det är ju mest i punktform, men innehållet ska finnas kvar.
Instrumentet kan användas efter det att en förtrolig kontakt har upprättats med barnet. Man bör då ha funnit ut vilken vuxen i familjen som det i första hand är aktuellt att fråga om. I det första instrumentet tar man upp den personen, oftast modern (modersgestalt). Om barnet orkar och det verkar relevant i situationen kan man ställa samma frågor om den andra vuxna i familjen, far eller annan man i familjen. Är det inte mor eller far (t ex styvmor eller styvfar) anges detta i instrumentet.
Efter att ha konstaterat att barnet vill medverka samt efter att ha fått föräldrarnas eller vårdnadshavarens tillstånd [medgivande] kan barnet intervjuas.

Sist i instrumentet finns svarsalternativen som kan lämnas till barnet.

Intervjuaren kan inleda med att ***”det kan hända att barn tänker på saker som kan hända eller som kan bli fel. Hur pass mycket skulle du vilja säga att du har tänkt på eller är rädd för om du tänker på din mamma (eller pappa, eller annan relevant beteckning på vuxen i familjen) familj”?***

– Om du inte är rädd pekar du här (**visa skalan*****) på ”inte alls”.***
– Om du är bara lite rädd pekar du här på ”lite grann”.
– Om du är nästan jämt rädd ska du peka på ”mycket”.

– Klar att börja? Du kan stanna upp när som helst.

– *Är du rädd(orolig) för att din **mamma*** (eller modergestalt):
(Samma frågor ställs om pappan eller fadersgestalt)

	Inte alls	Lite grann	Mycket	Vet ej
1. Ska bli sjuk				
2. Ska bli mycket orolig				
3. Ska bli arbetslös- inte får något jobb				
4. Ska göra någonting som skrämmer dig				
5. Ska bli skadad				
6. Ska bli tagen av polisen				
7. Ska börja slåss				
8. Ska behöva hjälp				
9. Inte kommer att ha tillräckligt med peng-ar				
10. Inte kommer att ha någonstans att bo				
11. Ska bli rasande eller arg				
12. Ska bli ledsen				
13. Kommer att flytta				
13. Ska bli skrämd				
14. Inte kan skydda dig om du behöver det				
15. Kommer att dö				
16. Kommer att göra någon illa				
17. Inte kommer att lyssna på dig				
18. Kommer att ljuga				

Bilaga 1 f.

Frågor till barn om våld

Del 1. *Varje fråga består av två delar. Hur ofta något hänt och hur du fått veta om händelsen. Om du kryssat i* Nej, Aldrig *eller* Vet ej *på den fråga som har ett a ska du hoppa över frågan med samma nummer med ett b och gå till nästa fråga.*

1 a. Brukar de vuxna i din familj ha olika åsikter (inte hålla med varandra)?

☐ Nej, Aldrig ☐ Ja, Ibland ☐ Ja, Ofta ☐ Ja, Nästan alltid ☐Vet ej

1 b. Hur fick du reda på det?

☐ Jag såg resultatet (t ex någon skadades, något gick sönder eller att polisen kom)
☐ Jag hörde talas om det efteråt
☐ Jag hörde det under tiden
☐ Jag såg det medan det hände
☐ Jag såg på nära håll medan det hände

2 a. Har någon sårat din mamma genom att till exempel kalla henne för saker, svära, skrika, hota henne?

☐ Nej, Aldrig ☐ Ja, Ibland ☐ Ja, Ofta ☐ Ja, Nästan alltid ☐Vet ej

2 b. Hur fick du reda på det?

☐ Jag såg resultatet (t ex någon skadades, något gick sönder eller att polisen kom)
☐ Jag hörde talas om det efteråt
☐ Jag hörde det under tiden
☐ Jag såg det medan det hände
☐ Jag såg på nära håll medan det hände

3 a. Har någon hindrat din mamma eller gjort det svårt för henne att göra något hon vill göra, till exempel att gå hemifrån, gå till doktorn, använda telefonen eller besöka vänner/släktingar?

☐ Nej, Aldrig ☐ Ja, Ibland ☐ Ja, Ofta ☐ Ja, Nästan alltid ☐Vet ej

3 b. Hur fick du reda på det?

☐ Jag såg resultatet (t ex någon skadades, något gick sönder eller att polisen kom)
☐ Jag hörde talas om det efteråt
☐ Jag hörde det under tiden
☐ Jag såg det medan det hände
☐ Jag såg på nära håll medan det hände

4 a. Har någon hindrat din mamma från att äta eller sova?

☐ Nej, Aldrig ☐ Ja, Ibland ☐ Ja, Ofta ☐ Ja, Nästan alltid ☐Vet ej

4 b. Hur fick du reda på det?

☐ Jag såg resultatet (t ex någon skadades, något gick sönder eller att polisen kom)
☐ Jag hörde talas om det efteråt

□ Jag hörde det under tiden
□ Jag såg det medan det hände
□ Jag såg på nära håll medan det hände

5 a. Har någon grälat med din mamma om dig?

□ Nej, Aldrig □ Ja, Ibland □ Ja, Ofta □ Ja, Nästan alltid □Vet ej

5 b. Hur fick du reda på det?

□ Jag såg resultatet (t ex någon skadades, något gick sönder eller att polisen kom)
□ Jag hörde talas om det efteråt
□ Jag hörde det under tiden
□ Jag såg det medan det hände
□ Jag såg på nära håll medan det hände

6 a. Har någon försökt skada ett husdjur i ditt hem? (om husdjur finns eller funnits)

□ Nej, Aldrig □ Ja, Ibland □ Ja, Ofta □ Ja, Nästan alltid □Vet ej

6 b. Hur fick du reda på det?

□ Jag såg resultatet (t ex någon skadades, något gick sönder eller att polisen kom)
□ Jag hörde talas om det efteråt
□ Jag hörde det under tiden
□ Jag såg det medan det hände
□ Jag såg på nära håll medan det hände

7 a. Har någon förstört något med avsikt i ditt hem, till exempel slagit näven i vägen, slitit ur telefonsladden eller slagit sönder saker?

□ Nej, Aldrig □ Ja, Ibland □ Ja, Ofta □ Ja, Nästan alltid □Vet ej

7 b. Hur fick du reda på det?

□ Jag såg resultatet (t ex någon skadades, något gick sönder eller att polisen kom)
□ Jag hörde talas om det efteråt
□ Jag hörde det under tiden
□ Jag såg det medan det hände
□ Jag såg på nära håll medan det hände

8 a. Har någon gjort något för att skada din mamma på kroppen?

□ Nej, Aldrig □ Ja, Ibland □ Ja, Ofta □ Ja, Nästan alltid □Vet ej

8 b. Hur fick du reda på det?

□ Jag såg resultatet (t ex någon skadades, något gick sönder eller att polisen kom)
□ Jag hörde talas om det efteråt
□ Jag hörde det under tiden
□ Jag såg det medan det hände
□ Jag såg på nära håll medan det hände

9 a. Har någon hotat att använda kniv, pistol eller annat föremål för att skada din mamma?

□ Nej, Aldrig □ Ja, Ibland □ Ja, Ofta □ Ja, Nästan alltid □Vet ej

9 b. Hur fick du reda på det?

□ Jag såg resultatet (t ex någon skadades, något gick sönder eller att polisen kom)
□ Jag hörde talas om det efteråt
□ Jag hörde det under tiden
□ Jag såg det medan det hände
□ Jag såg på nära håll medan det hände

10 a. Har någon faktiskt skadat din mamma med en kniv, pistol eller annat föremål?

□ Nej, Aldrig □ Ja, Ibland □ Ja, Ofta □ Ja, Nästan alltid □Vet ej

10 b. Hur fick du reda på det?

□ Jag såg resultatet (t ex någon skadades, något gick sönder eller att polisen kom)
□ Jag hörde talas om det efteråt
□ Jag hörde det under tiden
□ Jag såg det medan det hände
□ Jag såg på nära håll medan det hände

Del 2. Det kan vara svårt att veta vad man ska göra när man ser någon råka illa ut. Man kan välja olika sätt och nu kommer några frågor om hur du gör när någon behandlar din mamma illa. Tala om vad som stämmer bäst med hur du gör. Det finns inga rätt eller fel svar, det är hur du gör som är det viktiga.

	Nej, Aldrig	Ja, Ibland	Ja, Ofta	Ja, Nästan alltid	Vet ej	Ej svar
11. Vad gör du när någon behandlar din mamma illa, till exempel sårar henne, hotar henne, skadar henne på kroppen eller hindrar henne från att göra saker som hon vill göra? □ Det har inte hänt.(Fortsätt med fråga 12)						
o Går hemifrån/därifrån						
o Gömmer dig						
o Låser in dig i ett annat rum						
o Skriker till dem från ett annat rum						
o Ber någon annan om hjälp, t ex ringer någon eller går till någon som bor i närheten						
o Försöker gå emellan och avstyra bråket						
o Något annat. Vad? ……						
12. Har någon gjort något mot dig för att skada eller såra din mamma?						
13. Har någon bett dig att berätta vad din mamma säger eller gör?						
14. Oroar du dig för att någon som beter sig illa mot din mamma blir full eller använder droger?						
15. Oroar du dig för att din mamma blir full eller använder droger?						
16. Verkar din mamma vara ledsen, orolig eller upprörd?						

17. Har det hänt större förändringar i ditt liv (t ex att du flyttat, legat på sjukhus, att dina föräldrar skilt sig, att någon du känner väl har dött eller att någon du känner har hamnat i fängelse)?						
18. Har det förekommit att någon i din nuvarande/förre skolan eller ditt bostadsområde skadat någon annan genom att retas eller kalla någon för öknamn?						
19. Har någon i din skola eller ditt bostadsområde sagt eller gjort några sådana saker för att skada dig?						
20. Har du sårat någon annans känslor med avsikt, till exempel genom att reta någon eller kalla någon för öknamn?						
21. Har du skadat någon annan, till exempel genom att slå och sparka på honom/henne?						
22. Har du sett någon i din skola eller i ditt bostadsområde skadas genom att någon annan tagit i hårt, gett en smäll, gett ett slag med knytnäven, sparkat eller skadat med kniv?						
23. Har någon i din skola eller i ditt bostadsområde skadat dig genom att till exempel ta i dig hårt, ge dig en smäll eller ett knytnävsslag, sparka dig eller skada dig med kniv?						

25. Har du sett någon skadas eller dödas i ett dator- eller TV-spel?						
24. Har du sett någon skadas eller dödas på TV eller i en film?						
26. Har någon vuxen i din familj sårat dina känslor genom att till exempel göra sig lustig över dig, kalla dig för öknamn, hota dig, säga saker som gör att du mår dåligt?						
27. Har någon vuxen i din familj skadat dig på kroppen genom att till exempel slå dig, sparka dig eller något annat?						
28. Har någon person som inte hör till din familj rört ditt underliv utan att du velat det eller fått dig att röra den personens underliv eller tvingat dig till sex?						
29. Har någon person i din familj rört ditt underliv utan att du velat det eller fått dig att röra den personens underliv eller tvingat dig till sex?						

Del 3.

1. **Hur gammal är du?** _____
2. **Är du kille eller tjej?** (Ringa in ett svar)
    1. Kille
    2. Tjej

3. **Vem/vilka bor du med?** Ringa in alla som bor hos dig.

1. Mamma	6. Mammas pojkvän/partner	11. Yngre bror/bröder
2. Pappa	7. Mammas flickvän/partner	12. Äldre bror/bröder
3. Styvmamma	8. Pappas pojkvän/partner	13. Yngre syster/systrar
4. Styvpappa	9. Pappas flickvän/partner	14. Äldre syster/systrar
5. Mormor/farmor	10. Morfar/farfar	15. Annan (vem?)

_____

Bil. 1 g.
Frågor om våldsutsatthet (reviderat instrument)

OBS Frågorna 4 och 5 **be**svaras av **personer med funktionsnedsättning, yngre och äldre**
Om svaret är ”ja” på frågorna 1 – 5 besvaras följdfrågorna.

	Under senaste året	**Tidigare i livet**	**Är du nu rädd för den/de personerna?**	**Har du nu kontakt med den/de personerna?**
1. Har du blivit utsatt för någon form av fysiskt övergrepp av någon (t.ex. knuffad slagen, sparkad, eller annat)? **NEJ** □ **JA** □	Om JA, av vem/vilka ……	Om JA, av vem/vilka ……	□ NEJ □ JA	□ NEJ □ JA
2. Har du blivit utsatt för någon form av psykiskt övergrepp (t.ex. kränkt, trakasserad, hotad eller annat)? **NEJ** □ **JA** □	Om JA, av vem/vilka ……	Om JA, av vem/vilka ……	□ NEJ □ JA	□ NEJ □ JA
3. Har du blivit utsatt för någon form av sexuellt tvång? **NEJ** □ **JA** □	Om JA, av vem/vilka ……	Om JA, av vem/vilka ……	□ NEJ □ JA	□ NEJ □ JA
4. Har du hindrats från att använda rullstol, käpp eller annat hjälpmedel? **NEJ** □ **JA** □	Om JA, av vem/vilka ……	Om JA, av vem/vilka ……	□ NEJ □ JA	□ NEJ □ JA
5. Har du vägrats hjälp med att ta din medicin, komma till badrummet, komma upp ur sängen, klä dig eller få mat/dryck? **NEJ** □ **JA** □	Om **JA, av vem/vilka** **……**	Om **JA, av vem/vilka** **……**	□ **NEJ** □ **JA**	□ **NEJ** □ **JA**

Bilaga 2 Frekvenstabeller

Bilaga 2a.

Fysiskt våld

Frekvenstabell. Andel som utsatts för olika typer av fysiskt våld. Från vanligast förekommande till minst vanligt förekommande. Procent.

N = 60 där annat ej anges	**Aldrig**	**Någon gång**	**Upprepade gånger**
1. Knuffat mig	7	43	50
2. Hållit fast mig	25	32	43
3. Tryckt ner mig på golvet	48	38	14
4. Skakat mig	48	28	24
5. Kastat saker på mig	48	30	22
6. Slagit till mig med handflatan i ansiktet eller på huvudet	48	22	30
7. Slagit mig så hårt på kroppen att jag blödde eller fick blåmärken	48	33	18
8. Slagit till mig med handflatan på armarna eller på kroppen	52	23	25
9. Vridit om min arm	55	33	12
10. Slagit mig med knytnäven på armarna eller på kroppen	55	22	23
11. Tagit stryptag på mig	57	27	16
12. Slagit mig med knytnäven i ansiktet eller på huvudet	57	22	21
13. Sparkat mig på armarna eller på kroppen	60	27	13
14. Dragit mig i håret	62	20	18
15. Tvingat mig till sexuella handlingar mot min vilja (T ex samlag, samlagsliknande akter)	63	15	22
16. Nypt eller rivit mig	65	25	8
17. Slagit till mig med handens baksida	67	18	15
18. Slagit mig så hårt i ansiktet att jag blödde eller fick blåmärken	67	22	11
19. Gett mig skador som krävde omplåstring	68	22	10
20. Gett mig skador som krävde sjukhusvistelse	73	22	5
21. Vridit om mina fingrar	74	23	3
22. Slagit mig med ett föremål	77	20	3
23. Försökt kväva mig	77	13	10
24. Gett mig skador som krävde akutvård	80	12	8
25. Försökt döda mig	82	15	3
26. Gjort mig väldigt illa när vi haft sex (t ex varit våldsam, skadat mina bröst eller mitt könsorgan, etc.)	85	8	7
27. Bitit mig så illa att jag blödde eller fick blåmärken	87	12	1
28. Stampat på mig	88	8	4
29. Sparkat mig i ansiktet eller på huvudet	90	3	7
30. Bränt mig med cigarett eller annat föremål	93	5	2
31. Stuckit mig med vasst föremål	93	2	5
32. Bundit mig	95	0	5
33. Knivskurit mig	97	0	3
34. Skjutit med pistol mot mig	98	2	0
35. Mina barn har varit i närheten då händelser inträffat. N = 47	47	15	38

Bilaga 2 b.

Psykisk utsatthet och hot.

Frekvenstabell. Andel som utsatts för olika typer av psykiskt våld. Från vanligast förekommande till minst vanligt förekommande. Procent

Den/de personer som kryssats i ovan har: N = 70 där annat ej anges	**Aldrig**	**Någon gång**	**Upprepade gånger**
1. Skrikit åt mig	4	22	74
2. Kallat mig fula ord	7	17	76
3. Sagt att jag är tokig eller dum	10	24	66
4. Ljugit för mig	13	19	69
5. Anklagat mig för sitt beteende	13	20	67
6. Kastat saker, bankat eller sparkat på väggar, dörrar eller möbler	13	34	53
7. Anklagat mig för sina problem	16	14	70
8. Anklagat mig för lögner	16	27	57
9. Hotat mig med blicken eller med gester	20	30	50
10. Påpekat att jag aldrig skulle klara mig utan honom/henne/dem	24	27	49
11. Ignorerat mig som om jag inte fanns till	24	23	53
12. Anklagat mig för att flirta eller ett ha förhållande med någon annan	24	23	53
13. Förolämpat mig inför mina barn eller andra	24	29	47
14. Varnat mig för att lämna relationen	28	26	46
15. Kontrollerat mina tider och tvingat mig att redogöra för var jag hållit hus	29	23	48
16. Hotat med att slå mig	30	23	47
17. Kontrollerat eller haft synpunkter på mitt utseende (t.ex. kläder, smink)	30	26	44
18. Sagt att jag är ful eller värdelös	30	13	57
19. Hotat förstöra eller förstört saker som är viktiga för mig	30	30	40
20. Kontrollerat eller begränsat min kontakt med min släkt eller mina vänner	31	19	44
21. Krävt att jag håller mig hemma	33	26	41
22. Fattat alla viktigare beslut i familjen/ i relationen	34	27	39
23. Terroriserat mig per telefon	34	21	44
24. Skickat mig hotfulla e-post-meddelanden eller sms	50	13	37
25. Varnat mig för att berätta för andra om saker han/hon/de gjort	36	20	44
26. Kontrollerat eller begränsat mina telefonsamtal	37	19	44
27. Kontrollerat alla pengar	39	24	37
28. Visat ilska över hur jag sköter sysslorna hemma (t ex. matlagning, städning)	43	21	36
29. Kontaktat olika personer för att få information om mig	43	31	26
30. Hotat med att skada sig själv eller begå självmord om jag lämnar relationen	44	22	34
31. Spridit elakt skvaller om mig	46	23	31
32. Inte bidragit tillräckligt till familjens ekonomi	49	20	31
33. Krävt sex oavsett om jag vill eller inte	50	17	33

34. Hota med att avslöja saker som jag inte vill att andra ska veta om mig	50	30	20
35. Hotat att döda mig	53	21	26
36. Kommit till min bostad mot min vilja	53	21	26
37. Kört vårdslös med bilen som hot	56	23	21
38. Kört vårdslös med bilen som hot	56	23	21
39. Hotat personer i min omgivning	57	33	10
40. Iakttagit eller förföljt mig	59	21	20
41. Stulit eller tjuvläst min post	61	22	17
42. Besvärat mig på min arbetsplats	62	24	14
43. Hotat med att skada andra jag bry mig om	63	14	23
44. Vandaliserat mitt hem	63	23	14
45. Låst mig ute	64	23	13
46. Spottat på mig	64	16	20
47. Hindrat mig från att få mat eller att sova	64	22	14
48. Hotat mig med kniv eller annat farligt föremål	70	20	10
49. Hotat med att ta barnen ifrån mig (N=52)	71	12	17
50. Hotat mig via andra personer	73	20	7
51. Hindrat eller förbjudit mig att gå till skolan eller att arbeta	76	19	5
52. Skadat mina barn (N=52)	76	11	13
53. Hotat med att skada mina sällskapsdjur (N=47)	77	14	9
54. Låst mig inne	80	11	9
55. Hindrat mig från att söka sjukvård när jag behövt det	83	10	7
56. Skadat andra personer i min omgivning	83	13	4
57. Hotat med att skada mina barn (N=52)	84	6	10
58. Tagit mina barn utan min tillåtelse (N=52)	86	8	6
59. Skadat mina husdjur (N=47)	90	6	4
60. Hotat mig med pistol	94	6	0

Bilaga 2 c.

Frågeinstrument för bedömning av farlighet (Riskbedömning).

Frekvenstabell. Andel som bedömt farlighet enligt instrument. Procent

	Nej	Ja
20. Har det fysiska våldet blivit grövre och/eller kommit oftare det senaste året? N=48	35	65
21. Har han tillgång till något skjutvapen? N=46	72	28
22. Har du lämnat eller brutit relationen det senaste året? N=47 3a. Om du aldrig levt med honom sätt kryss här___	33	67
23. Är han arbetslös? N=47	51	49
24. Har han någon gång använt vapen eller hotat dig med ett dödligt vapen? N=49 5a. Om ja, var detta vapen ett skjutvapen? N=6 (100%)	88	12
25. Uppfattar du nu att du är under dödshot från honom? N=47	62	38
26. Har han klarat sig från att bli omhändertagen av polis pga våld mot dig? N=46	43	57
27. Har du barn som inte är hans? N=49	57	43
28. Har han någonsin tvingat dig till sex mot din vilja? N=48	50	50
29. Har han någonsin försökt kväva/strypa dig? N=48	65	35
30. Använder han droger som amfetamin, anabola steroider, kokain, benzodiazepiner, cannabis, ectacy, poppers, etc eller blandningar? N=43	56	44
31. Dricker han sig berusad på alkohol på ett problematiskt sätt? N=49	47	53
32. Kontrollerar han det mesta eller allt vad du gör, vilka vänner eller släktingar du träffar, hur du använder dina eller era gemensamma pengar, hur du använder bilen, telefonen etc.? N=46 13a. Om han försöker, men du inte låter honom göra det, sätt kryss här: 11 procent av de som kontrolleras.	26	74
33. Är han ständigt svartsjuk på ett sätt som du uppfattar som våldsamt? (T.ex. att han säger saker som: "åldrig att jag låter dig vara ihop med någon annan än mig".) N=48	31	69
34. Har han slagit dig när du varit gravid? N=36 15a. Om du inte varit ihop med honom när du varit gravid, sätt kryss här:N=13	81	19
35. Har han någon gång försökt eller hotat att begå självmord? N=48	58	42
36. Hotar han att skada dina barn? N = 44 Om du inte har några barn, sätt kryss här: N = 3	68	32
37. Tror du att han är kapabel att döda dig? N = 46	40	60
38. Förföljer den personen dig? (t.ex. genom att förstora saker som är dina, spionera dig, telefon/ sms/e-post terroriserar dig) N = 48	33	67
39. Har du övervägt att, hotat med eller försökt att ta ditt eget liv? N = 49	65	35